

ULUS DEVLET ESERİ “SINIRDAKİLER“¹

Yrd.Doç.Dr.İhsan Yılmaz BAYRAKTARLI*

ÖZET

Etnik sorunsalı antik yunan tarihi ile başlatmak mümkün. Bu çalışma konuyu Fransız Devrimi sonuçlarından olan ulus devletlerin doğuşundan sonrası ile sınırlamaktadır. Tarih sürecinde soruna değişik toplumların ve kültürlerin bakışını da hülasa etmek gerekir. Diğer taraftan konu ile birebir alakalı kavramlar çeşitli toplumlarda anlam kaymalarına uğramıştır. Bu kavramlar da, bu çalışmada konu edildi ve tanımlandı. Ulus devlet, azınlık, etnik azınlık, ulusal azınlık, millet, halk, vatandaş, milliyet-milliyetçilik bu kavram kümesindedir.

Ulus devletlerin var olan etnik azınlıklar sorunu, Birinci, İkinci Dünya Savaşları yanında ana neden olarak sömürgecilik için başlatılan savaşları ve onların sonuçları olarak ikili ya da uluslararası sözleşmeleri sayabiliriz. Özellikle, İkinci Dünya Savaşı sonrası çizilen keyfi sınırlar ötesinde kalan azınlıklar bugün olduğu gibi, gelecekte de globalleşen dünyada “siyasal dünyanın” en temel sorunlarından biri olacaktır. Ulus devletin bölüp, sınırlar ötesine attığı aynı halk grubundan olan kitlelerin, kültürel, siyasal sorunlarının büyüklüğü ya bilinmemekte ya da bilinçli bir şekilde görmezden gelinmektedir.

¹ Sınırdakiler: Her ne nedenle olursa olsun, tarihi süreçte sunî olarak çizilmiş ulus devlet sınırları ötesinde kalmış halk grupları kastedilmektedir. Dipnotlarda verilen yabancı dildeki kaynakların türkçe tercümeleleri *Kaynakça*'da verilmiştir.

* Gazi Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Öğretim Üyesi

Fransız devriminden sonra ortaya çıkan ulus-devletler, azınlıklar sorununu olduğundan daha da büyüterek içinden çıkılmaz bir halde çağdaş dünyaya miras bırakmışlardır. Ne totaliter devletler, Sovyetler Birliği'nde olduğu gibi uzun bir süreçte baskı ile, ne de demokratik ülkelerde olduğu gibi asimilasyon yoluyla azınlıklar sorunu çözümlenememektedir. Azınlıklar sorunu, bir şekilde ulus-devletler önünde çözümlenmeyi bekleyen bir insanlık sorunu olarak beklemektedir. Asimile yoluyla sindirilmiş birçok topluluk siyasal otoritenin müsaadesinden bağımsız kültürlerini, dillerini ve diğer değerlerini yaşatabilme hakkına sahiptirler

Anahtar Kelimeler: Siyasal Kavramlar, Azınlıklar, Azınlıklar Siyaseti, Ulus Devlet, Avrupa Azınlıkları

“AT THE FRONTIERS“ THE CREATION OF THE NATIONAL STATES

ABSTRACT

The matter of dispute “ethnic minorities” commenced with mankind. This study focuses nevertheless on the period of the rise of the national states after the French Revolution. However, the approach of different societies and cultures to ethnic problems need also be summarized. On the other hand, the related terms faced deviations from their original meanings within different societies. The definition of these terms is hence also discussed in the present study. National state, minorities, ethnic minorities, national minorities, folk, citizen, nationality and nationalism belong to these terms.

The present ethnic problems of national states mainly emerged from the bilateral and international conventions after the First World War, Second World War and colonial wars. Especially, the ethnic minorities generated by the arbitrarily drawn border lines after the Second World War is a fundamental problem in the globalized world. The national states have artificially separated ethnics, whose resulting cultural and political problems are either not seen or intentionally disregarded.

The idea of national states resulting from the French Revolution accentuated the ethnic minority problems and is an unsolved leftover to contemporary world. Neither the totalitarian states as e.g. Soviet Union through suppression nor the democratic states through assimilation could solve these problems. The ethnic minority problems require an adequate humanitarian solution by the national states. Many assimilated societies have irrespective of the permission of the political authority the right for their cultures, languages and values.

Keywords: Political Concepts, Minorities, Minorities Politics, National State, European Minorities

1. GİRİŞ

Ulus devletlerin var olan azınlıklar sorunsalı, Birinci, İkinci Dünya Savaşları yanında ana neden olarak sömürgecilik için başlatılan savaşları ve onların sonuçları olarak ikili ya da uluslararası sözleşmeleri sayabiliriz. Özellikle, İkinci Dünya Savaşı sonrası çizilen keyfi sınırlar ötesinde kalan azınlıklar bugün olduğu gibi, gelecekte de globelleşen dünyada “siyasal dünyanın” en temel sorunlarından biri olarak kalacaktır. Bu temel sorunsal, ulus devletin bölüp, sınırlar ötesine attığı aynı halk grubundan olan kitlelerin, kültürel, siyasal sorunlarının büyüklüğü ya bilmiyor ya da bilinçli bir şekilde görmezlikten geliniyor. Kalıcı barışçıl bir dünyanın tesisi için, ulus devletlerin ilk adımı bu sorunsalı tanımak ve çözüme ulaştırmak olmalıdır.

Fransız devriminden sonra (1789-1799) ortaya çıkan ulus-devlet fikri, kurulan veya kurdurulan ulus-devletlerde azınlıklar sorunsalını olduğundan daha da büyüterek ve kötüleştirerek, içinden çıkılmaz bir halde çağdaş dünyaya miras bırakmıştır. Ne totaliter devletler, Sovyetler Birliği’nde olduğu gibi uzun bir süreçte baskı ile ne de demokratik ülkelerde olduğu gibi asimile yoluyla azınlıklar sorunu çözümlenememektedir. Azınlıklar sorunu, bir şekilde ulus-devletler önünde çözümlenmeyi bekleyen bir insanlık sorunu olarak beklemektedir. Asimile yoluyla sindirilmiş birçok topluluk siyasal otoritenin mücade ettiği kadar kültürlerini, dillerini ve diğer değerlerini yaşatabilme hakkına sahiptirler.

En yakın örneğini Avrupa'nın tam ortasında, eski Yugoslavya'da gördük. Devlet otoritesinin zayıflaması ile bu ülkede zoraki birliktelik bitti ve zoraki göçler, korkunç savaşlar başladı. 17 Şubat 2008 tarihinde bağımsızlığını ilan eden Kosova ile birlikte yedi egemen devletin varlığına tanık olduk. Dayatılan Dayton antlaşması ile Bosna-Hersek devleti de bu egemen devletler içinde yine başlıca üç etnik gruptan oluşturulan eski Yugoslavya örneği ve adeta dağılmayı bekleyen sunî bir devlet olarak günlerini saymaktadır.

Böylece görmekteyiz ki, etnik motifli anlaşmazlıkların tehlikesi ve azınlık ruhunun verdiği ezilmişliğin, bağımsızlığa duyulan özlemin gücü, eski Yugoslavya'da ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Kafkasya'da ve Ortaasya'da en korkunç biçimi ile iç savaşlar zoraki göçler ve insan haklarının linci şeklinde, bu iletişim çağında gözlerimiz önünde cereyan etmiştir.

Dünya siyasi tarihinde bu kadar önemli yeri olan „millet“ ile „halk“, „azınlık“ ile „çoğunluk“ kavramlarının tariflerini hangi kriterlere bağlı olarak yapmak gerekir? Türk diline giren batı kaynaklı kavramlara ve dolayısıyla adeta ithal edilen sorunlara da çoğu zaman bir başka anlam yüklenmiştir. İntihal ya da doğrudan *ithal sorun ve kavramlar* ile karşılaşan doğu toplumları bu kavramların içini doldurmakta–anlaşılan kadar- geciktiği veya „doğu“da bilinmeyen bu sorunlar gibi tarifleri de, çözümleri de „batılı“ olmuştur.

„Denn eben wo Begriffe fehlen, da stellt ein Wort zur rechten Zeit sich ein.“ J. W. Goethe, Faust I. Goethe burada şunu söylemektedir. Gerçekte nerede bir kavram boşluğu var ise, o yeri tam zamanında başka bir kavram doldurur.

Bilim adamları, milletler özel hukukunu „azınlıklar“ veya „insan hakları“ ile ilgili araştırmalarını hemen hemen antik Yunan veya Roma ile başlatır ve sınırlar. (Salem: 1984, 90-93). Adeta dünya insan hakları tarihi Avrupa'nın öncesi ve bugününden ibaretmiş gibi. Bu konuda diğer ulusların ve uluslararası sistemlerin ve kültürlerin konuya bakışları az da olsa bilinmekle beraber, Avrupa merkezli bilim ve kültür dünyası dışında herhangi bir çözüm, „değerini“ yeterince bulamamaktadır.

Eski yunan şehir devletleri, kendileri dışındaki halkları ve azınlıkları barbarlar ve aşağılık yaratıklar olarak görmüşlerdir. Eşitlik diye bir kavrama asla yer yoktur. Buna karşın, uluslararası hukuk alanında Romalılarda değişik uygulamalar görülmesine rağmen, diğer uluslar ile ilişkilerde Romalılarda da eşitlik ilkesinden söz etmek mümkün değildir. Başka dilleri konuşan uluslar barbarlar olarak görülmemesine karşın, hukuken bir alt sınıfı temsil etmektedirler.(Salem: 1984, 94).

Balkanlarda 90’lı yıllarda, Sırp’ların, Bosna Hersek’i işgal savaşı akabinde, orada konuşlanan Türk birliği tarafından, Fojnica kenti Fransiskan Katolik Kilisesi tamirâtı esnasında ortaya çıkarılan, Fatih Sultan Mehmed’in Fermanı konumuzla doğrudan ilgilidir. Bu belge insan hakları ve böylece azınlıklar ile alakalı en eski yazılı belge ünvanına sahip olmuştur. Ferman, Fransıız İhtilalinden 326, 1948 Uluslararası İnsan Hakları Bildirgesi’nden 485, Amerika’ın keşfedilişinden 29 yıl önce yürürlüğe konmuş olması,² yeni denebilecek kadar kısa zaman önce bulunduğundan, henüz bilimsel kaynaklarda hakettiği yeri alamamıştır. Bu nedenle fermanın burada konu edilmesi, Avrupa merkezli çözüm önerilerinin „tek“ olmadığını vurgulamak ve insan hakları konusunun sadece batının ilgi alanında olmadığını belirtmek içindir. Zira Avrupa’da konu ile ilgili bilinen en eski olarak vurgulanan belge, Viyana Kongresi (1815) ile Prusya, Rusya ve Avusturya’da yaşayan Polonyalı azınlıkların haklarını garanti altına alan anlaşmadır. Bu karar dahi Fatih’in Fermanı’nın yürürlüğe girmesinden 352 yıl sonra alındı. Fatih’in 1463’te Bosna-Hersek’i fethi sonrası buyurduğu ferman ile Padişah, yerli halkın, dini ve etnik azınlıkların ve diğer cemaatlerin her türlü haklarının korunmasını emretmekte ayrıca onları korumaya yemin etmektedir. Ferman “*Ben Fatih Sultan Han, bütün dünyaya ilan ediyorum ki, kendilerine bu padişah fermanı verilen Bosnalı Fransiskanlar himayem altındadır ve emrediyorum*” sözleriyle başlıyor. Bosna-Hersek halkının himayesi altında bulunduğunu belirten Fatih, bu bölgenin Hıristiyan halkına ve ibadet yerlerine zarar verilmeyeceği sözü veriyor. Fatih,

² <http://www.kultur.gov.tr/TR/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6496B2AA881EF019F601AD2C14EFC>

fermanında “*ne padişahlık eşrafından, ne vezirlerden veya memurlardan, ne hizmetkârlardan, ne de imparatorluk vatandaşlarından hiç kimse bu insanların onurlarını kırmayacak ve onlara zarar vermeyecektir*” sözleriyle de yöneticilerini de uymaktadır. Ferman Kültür Bakanlığı tarafından, günümüz türkçesine çevrilerek yayımlanmıştır.³

20. yy. da yaşanan iki büyük dünya savaşı sonrası çizilen *keyfi* sınırlar ötesinde kalan azınlıklar globalleşen “siyasal dünya”nın en temel sorunlarından biri olmuştur. Dolayısıyla barışçıl bir dünyanın tesisi de, ancak ekonomik sorunların hemen yanında azınlıklarla ilgili sorunların toptan bertaraf edilmesi ile olacaktır.

Osmanlı İmparatorluğu bunun tipik ve tek örneğidir. Bir Türk beyliğinden, imparatorluğa geçtikten sonra, egemenliği altındaki dini ve ulusal topluluklara döneminin en üst seviyesinde din ve dil hürriyeti vermiştir. Bu konsept bilim dünyasında “osmanlı millet sistemi” adıyla litaretüre girdi. 19. yy. dan sonra bu milletler egemenliklerini ilan edip kendi ulus devletlerini kurarken, egemen güç, yani Türkler, bu bilince en son ulaşan ve kendi ulus devletini kuran millet oldular. Bütün bu halklar (milletler), çok uluslu Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde serbestçe hareket etme, yerleşme, dini ritüellerini yerine getirmede, çağdaş dünyanın, Avrupa Birliği ülkeleri, Amerika Birleşik Devletleri örneklerinde olduğu gibi- sebest olduklarından, ülke içinde bugünkü

³ Murat Han Oğlu Mehmet Daimi Muzaffer 28 Mayıs 1463 Milodraz dünya fatihi haşmetli ve ulu Sultan'ının imzalı ve parlayan mühürlü fermanı aşağıdadır. Ben Fatih Sultan Han, bütün dünyaya ilan ediyorum ki; Kendilerine bu Padişah Fermanı verilen Bosnalı Franziskanerler himayem altındadır ve emrediyorum: Hiç kimse ne bu adı geçen insanları ne de onların kiliselerini rahatsız etmesin ve zarar vermesin. İmparatorluğumda huzur içerisinde yaşasınlar ve bu göçmen durumuna düşen insanlar özgür ve güvenlik içerisinde yaşasınlar. İmparatorluğumdaki tüm memleketlere dönüp korkusuzca kendi manastırlarına yerleşsinler ne padişahlık eşrafından, ne vezirlerden veya memurlardan, ne hizmetkârlarımdan, nede imparatorluk vatandaşlarından hiç kimse bu insanların onurunu kırmayacak ve onlara zarar vermeyecektir. Hiç kimse bu insanların hayatlarına, mallarına ve kiliselerine saldırmamasın, hor görmesin veya tehlikeye atmasın. Hatta bu insanlar başka ülkelerden devletime birisini getirirse onlar da aynı haklara sahiptir. Bu Padişah Fermanı'nı ilan ederek burada, yerleri, göklerin yaratıcısı ve efendisi Allah, Allah'ın elçisi aziz Peygamberimiz Muhammed ve 124 bin Peygamber ile kuşandığım kılıç adına yemin ediyorum ki; emrime uyararak bana sadık kaldıkları sürece tebaamdan hiç kimse bu Ferman'da yazılanların aksini yapmayacaktır.

azınlıklar sorunları anlamında herhangi bir sorun yoktu.(Bayraktarlı: 2008, 37) Zira çok kültürlülük çok dillilik, çok dinlilik ve çok hukukluluk imparatorluğun aslı unsuru idi. Ulus devletler de ise bir millet ancak bir halk grubundan teşekkül edebileceğinden, bir başka halk grubunun, millet (nation) “oluşumunda” yeri yoktur. (Oberndörfer: 1993, 34). Bu felsefede ulus devletin temel ögesidir.

Ulus devlet siyasal bir birlikteliktir. Etnik farklılıklar anlamsızdır yani yok sayılırlar. Anayasa, ortak değerler, semboller devletin ve vatandaşlarının birlikteliğini sağlayan unsurlardır. Fransa, Fransız Devriminden, Türkiye, cumhuriyetin kuruluşundan beri ulus devletin en güzel örneklerini teşkil etmektedir. Ulus devlet paradigması ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında yavaş yavaş değişmeye başlayabilmiştir. Ulus devletler, devlet ile milleti bir bütün kabul eden Fransız Devrimi mirasından, ancak İkinci Dünya Savaşı sonrası tedricen vazgeçmeye başladı ve egemenlik haklarından bir kısmını uluslararası kuruluşlara devretmeye razı oldular. (Gellner: 1997, 106; Oberndörfer: 1993, 14, 84)

İslam kendine özgü, uluslararası hukuk alanında kaide ve kurumlar ihdas ederek uluslararası ilişkilerini düzenledi. Bilhassa „insan hakları“ alanında, dolayısı ile „azınlıklar“ hukukunu, ta baştan beri en ince teferruatına kadar, sistematize etti. İnsan hakkı İslam‘da evrenseldir ve ırk yerine dini temellere dayanır. İslam „nation“un karşılığı olan „milliyet“i tanımaz. Onun için ancak milliyet, yani islam milleti ve diğerleri vardır. Bu milliyet içinde türk, kürt, arap, ingiliz, amerikalı, siyah beyaz aynı kategoridedir. (Steinbach: 1996, 66).

İslam‘da insan ile „insan hakkı“ birbirinden ayrılmaz bir bütündür. Modern batıda olduğu gibi insan, asla dil, ırk, kültür gibi özellikleri ile değerlendirilmez. İnsanlar arasına çekilen yegâne sınır, inananlar ve inanmayanlar sınırır. İlahi karakteri olan İslam hukuku, inananlar için hem içte ve hem de dışta tek hukuk sistemidir. Bir bütünlük arzeden İslam hukuku ile uluslararası hukukta karşıt kaideler yoktur. (Salem: 1984, 95). İnsan hakkının her hakkın üstünde olduğunu, inanmayanların da “temel insan hakkı“na sahip olduğunu ve korunması gerektiğini „Ben asla sizin taptıklarınıza tapacak değilim, siz de benim tapacaklarıma tapacak

değilsiniz, sizin dininiz size benim dinim banadır.“ (Ateş: 1980, Sure 109, Ayet 4-6) kuralını ortaya koyarak, insanın inançsız da olsa, inançsız yaşaması kabul edilmektedir. Geniş anlamı ile Kuran, inanmayanların hür iradelerine hitap etmektedir. „[...] *Kim, bir cana kıymamış, ya da yeryüzünde bozgunculuk yapmamış bir canı öldürürse, sanki bütün insanları öldürmüş gibidir. Kim de onu(n hayatını kurtarmak suretiyle) yaşatarsa, bütün insanları yaşatmış gibi olur. Andosun elçimiz onlara açık deliller ile geldiler, ama bundan sonra da onlardan çoğu, yine yeryüzünde israf etmekte (aşırı gitmekte)dirler.*“ (Ateş: 1980, Sure 5, Ayet 32). Görüldüğü gibi burada evrensel insandan bahsetmektedir. İnananlar ile inanmayanlar arasında farklılığın sadece inançta olacağına, Kuran diğer bir ayet ile şu şekilde ortaya koymaktadır. „*Ey insanlar, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allah katında en üstün olanınız, onun buyrukları dışına çıkmaktan en çok korunmanızdır [...].*“ (Ateş: 1980, Sure 49, Ayet 13). Milletlerin, kabilelerin var olaması onların bir kısmının, diğerlerinden üstün olamayacağı burada açıkça belirtilmektedir.

Ana bölüme geçmeden önce konu ile ilgili kavramların anlamlarını yeniden hatırlamak faydalı olacaktır.

2. KAVRAMLAR

Millet kavramı yeni yüklenen manası ile, latincedeki „*natio*“ kelimesinin karşılığıdır. Önceleri doğuş, *varış*, *cinsiyet*, *kök* anlamlarına geliyordu. Daha sonra *bir grup*, *sınıf* anlamında kullanıldı. Şark'ta ise aralarında din birliği olan insan toplulukları anlamında kullanıldı. Genellikle latince „*natio*“, yunanca „*ethnos*“, fransızca „*nation*“ farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Daha 18. yüzyıla kadar kültürel bir kavram olarak kullanılan „*nation*“ terimi, siyasal alanda hemen hemen hiç kullanılmıyordu. Fransız Devrimi ile ulus devlet kavramı da yavaş yavaş toplumların hayatında bugünkü anlamını almıştır. (Hendrich: 2003, 20). Bu dönemden sonra üçüncü Dünya ülkelerinde *Nation*'a dogmatik anlamlar bile atfedilmiş, yeniden yazılan tarihlerinde gereken ulusal derinlik için resmi mytolojiler yaratılmıştır. (Oberndörfer: 1993, 31).

Millet kelimesi, ekseriyetle aynı toprak üzerinde yaşayan, aralarında dil, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğudur, diye tanımlanmaktadır. (Atatürk Dil Kurumu: 1988, 1026). Milleti oluşturan unsurlardan biri olan, „din“ ögesi, genel olarak batılı kaynaklarda yer almasına rağmen, bu tarifte örneğin Türkiye’de yok sayılmıştır.(Hobsbawn:1996, 83).

Fransız Devrimi „*halk*“, „*devlet*“, „*millet*“ kavramlarına en üst politik identiteyi vermiştir. 1918 yılından sonra *ulusal egemenlik*, *ulus devlet* ilkeleri halkları adeta büyülemiş ve bu oranda da dünyada kabul görmüş ve hızla yayılmıştır. (Boden: 1993, 17). Millet, bireylerin birbirine bağlılık hissinden öte, tek bir devlet iradesi etrafında siyasal bir bütün olmak, kültürel normların birleştirilmesine yapınmak ilkesidir. (Hirschberg: 1988, ilgili madde). Fransızcada *millet* (nation), bir devlete ait vatandaşlar anlamındadır. Daha çok tarihi bir süreçten gelen subjektif duygu birliği ve devleti müşterek iradenin kurduğu *millet* fikri hakimdir. Alman dilinde ise *millet* gibi *halk* kavramı da farklı anlamlarda değerlendirilmektedir. *Halk* kavramı yerine müşterek kültür birliğine bağlı olarak oluşmuş *millet* (Kulturnation Fichte und Herder’e göre) ve vatandaşlık yerine *milliyet* (Nationalität) terimleri kullanılmaktadır. (Gellner: 1999, 95). Doğu Avrupa ülkelerinde *millet* kavramı *halk* kavramı ile eş anlamlıdır. Doğu Avrupa’da dil, kültür, etnik köken ve tarih birliği millet kavramını tafifte ana unsurlar iken, toprak bütünlüğü ve devlet daha az önemlidir. Kıta Amerikası’nda ise toprak bütünlüğü en önemli unsur iken, etnik farklılıklar bu bazda önemli değildir. (Evangelisches Staatslexikon: 1975, ilgili madde) İslamın hâkim olduğu bölgelerde ise 20. yüzyılın başlarına kadar milletin ana ögesi dindir.

„*Millet, ne ırkî ne kavmî, ne coğrafî, ne siyasî, nede iradî bir zümre değildir. Millet, lisanca, dince, ahlakca ve bediiyatca müşterek olan, yani aynı terbiyeyi almış fertlerden mürekkep bulunan bir zümredir.*“ Türk ulus devletinin manevi kurucusu sayılan Ziya Gökalp milleti böyle tarif etmektedir. (Bayraktarlı: 2008, 63, 106).

Mayers Großes Taschenlexikon, Brockhaus gibi büyük sözlüklerde *millet* (Nation) kavramının, benzer ve daha değişik tanımlarını da bulmak mümkündür.

Millet, büyük bir sosyal topluluk; müşterek etnik kökenden gelen; aynı bölgede oturan insan topluluğu; din, dil, aynı dünya ve toplum birliği bilincinde olan, kültürü ve tarihi aynı insan topluluklarıdır. Bu sıfatların yanında tabii ki insanlar arasındaki, diğer toplumsal bağların çokluğu da *millet* 'in oluşmasında etkin rol oynamaktadır. Bu itibarla *millet* tarihi bir sürecin ürünüdür, demek mümkündür. Herkesin mutabık kalabileceği genel bir tarif yapmak imkânsızdır. Ancak bilinçle ve bir millete ait alma hissi, gerçekçi ve aynı zamanda genel bir tanımdır. Ya da Fichte dediği gibi „*Millet, Tanrı tarafından yaratılmış ontolojik bir birimdir.*“

Halk sadece düşünce tarihsel ve sosyolojik bir kavram değil, aynı zamanda hukuksal bir terimdir. Ancak kısa zaman önce denilebilecek, 20 yıldan beri halkların kendilerini ifade etme hakkı (self-determination) uluslararası pozitif hukukun bağlayıcı ana maddelerinden biri olmuştur.

Halk, bir ülkede yaşayan, değişik soylardan insan topluluklarının herbiridir. (Türkçe Sözlük: 1988, 601). Millet kavramının tarifinde olduğu gibi *halk* kavramının da genelde bir tanımı yoktur. *Halk*, kendini ifade etme hakkı, soy ve nüfus gibi birçok yönü ile çeşitli tanımlara tabi tutulmaktadır. Birleşmiş Milletler'in de, bir tarftan otoriter güçlerin diğer taraftan siyasi oportünizimin evrensel gücünden dolayı bu konuya bir katkısı olamamaktadır. (Thürer: 1976, 89). Herşeye rağmen, evrensel hukukun, sosyolojik bir tanımı üzerinde mutabık kalınabilmiştir. Bu tanıma göre kültür birliği, aynı etnik köken, veya aynı siyasal birlik, aynı ulusal ideal gibi subjektif realiteler halkı meydana getirir. Birleşmiş Milletle'in konu ile ilgili kararında, „*halk evrensel hukukun ruhuna uygun olarak, ulusal egemenliğini yaşatabilecek durumunda olması gerekir*“, demektedir. *Halk*, hukuken bağımsız bir devlet kurma durumunda olmalı veya bağımsız başka bir devlet ile birleşmeli ya da ona bağlanmalıdır. Bu ilkeler, tabii olarak iki ek şarta bağlıdır: Biricisi, *halk* bir bütün olarak belirli bir bölgede yaşadığını ortaya koymalıdır. İkincisi, o sayısal büyüklüğü yanında sosyal-politik açıdan da gelişmeye ehil olmalıdır ki tam ya da özerk bir devlet idarasi kurabilsin. (BM: 1970, karar Nr. 2625).

Azınlıklar sorunsalı mademki Ulus devlet konseptinin başat ürünüdür, o zaman bu bağlamda ağırlıklı bu kavram üzerinde durmak

gerekmektedir. Ayrıca, ulus devletin ana yurdu olan Avrupa'nın azınlıklar sorunsalına bakışı ve azınlıkların kısaca ansiklopedik sıralamasını, yine burada yapmak yerinde olacaktır.

Azınlık, eski Yunancada *ethnos* kavramının karşılığıdır ve insan grupları anlamına gelmektedir. Azınlık kavramı halk kavramı gibi sosyolojik anlamı yanında hukuki bir terimdir. (Brunner: 1996, 21-24) Etnoloji biliminde „*etnik*“ kültür kavramı karşılığı olarak kullanılmıştır. Asıl itibarıyla „*etnik azınlığın*“ tam olarak tarifini yapmak zordur. Bilim adamlarının üzerinde tam mutabık kaldıkları objektif kriterlere dayalı bir tarif de yoktur. (Fischer: 1988, 5).

Kısaca azınlıkları „*etnik azınlıklar*“ ve „*ulusal azınlıklar*“ olarak iki ana bölümde incelemek gerekir. „*etnik azınlıklar*“ ulusal bir devleti olmayan halk gruplarıdır. Çingeneler, Amerika'da kızıl derililer, kürtler... gibi, „*ulusal azınlıklar*“ savaşlar neticesi, antlaşmalar çerçevesinde ve diğer nedenlerle, ulusal devletin sınırları dışında kalmış aynı halk grubundan olan azınlıklardır. Sırbistan sınırları içinde yaşayan Kosova arnavutları, Bulgaristan'da yaşayan Türkler gibi.

„Azınlık“ kavramı; büyük halk kitlelerinden ırk, dil, din, ahlak, değişik sosyal hayat görüşleri gibi özellikleri ile hakim kültür ve ideolojiden ayrılan halk gruplarıdır, diye tarif edilebilir. “*Bir ülkede egemen olan ulusa göre ayrı soydan gelen ve sayıca az olan topluluklara azınlık (akalliyet) denilmektedir*” (Eren: 1988, 120).

Azınlık kavramı bir çok kriterle bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Suni olarak çizilmiş devlet sınırlarının bütünlüğü, aynı dili konuşan, aynı dinden, hülâsa aynı kültürün tabii sınırları, zaman zaman ve değişik devlet sınırları içine alınması, o devletlerde *azınlıkların* oluşmasına neden olmuştur. (Gellner: 1999, 106).

Başka önemli bir etken ise, güç kullanarak devlet sınırlarını genişletmek veya egemenlik alanını büyütme; siyasi ve ekonomik nedenlerden yerli halk kitleleri müthiş insani ve kültürel kayıplara maruz bırakmak yerinden ve yurdundan etmek, kendi tabii kültür, din, dil, sınırları ötesine atmak, zoraki göçe zorlamanın tabii sonucu azınlıkların oluşmasıdır. (Harris: 1989, 27).

Çağdaş azınlıklar sorunu kısaca beş genel nedene dayandırabiliriz:

1. Günümüz azınlıklar sorunlarının kaynağında, devlet sınırlarının Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Paris Antlaşmaları'na göre çizilmesi akabinde çıkmıştır. Bu antlaşmaların ortaya çıkardığı devletler kendilerini ya eskiden beri var olan ulusal devletler, ya da yeni ulusal devletler olarak tanımladılar. Sınırları içinde kalan diğer ulusal grupların azınlık haklarını da çoğu zaman kabul etmediler.

2. Birçok ülkede sorunlar askeri müdahaleler sonucu çıkmıştır.

3. Birinci Dünya Savaşları sonunda birçok kriz bölgesinde Cemiyeti Akvam gözetiminde uluslararası azınlıklar hukuku geçerli iken, İkinci Dünya Savaşları sonrası azınlıklar hukuku, mesela Arupa'da genellikle ikili barış anlaşmaları ile korunabilmiştir. Fakat azınlıklar hukukunu korumak, hiçbir kriz bölgesinde, çıkar çatışmalarından dolayı mümkün olmamıştır.

4. Yine birçok kriz bölgesinde sadece dil sorunu değil, din ve değişik kültürlerin uyuşmayan özellikleri de, etnik problemlerin oluşmasında büyük rol oynamışlardır. Kosova Arnavutları, Yeni Sirbistan ya da eski Yugoslavya, Rusya, Baltık Ülkeleri buna örnek teşkil etmektedir.

5. Önemli olan diğer bir neden de, bu kriz kuşaklarında yaşayan halkların buldukları ülke insanı ile mentalite ve sosyal hayatın her kademesinde uyuşmaz farklılıklardır. (Flachbarth: 1937, 34; Sugar: 1980, 15).

Azınlıklar kendi iç dinamikleri bakımından genelde, birtakım değişik özellikler göstermektedirler. Etnik azınlıklar kapalı ya da açık toplumlar olabilirler. ABD de Çin, Türk, Yahudi, Hindistan'da Müslümanlar, Brazilya'da Japon kökenli toplumlar kapalı, yani genelde sosyal yaşamda homojen bir toplum yapısı arz etmektedirler. Örneğin bu gruplar öncelikle kendi aralarında evlenmekte (endogamie) ve bunu özellikle ve gönüllü olarak yapmaktadırlar.

Zenciler, ABD de veya Güney Afrika Cumhuriyeti'nde kendi aralarında evlenmeyi daha çok zorunlu olarak yapmaktadırlar. Zira beyazların zenciler ile evlilikleri çoğunluk tarafından, en iyimser tavırla

hoş görülmemektedir. Bu tür evliler daha çok dışlanmakta, onlara karşı düşmanca tavırlar sergilenmektedir.

ABD de, İskoçlar, Almanlar, Brazilya’da İtalyanlar açık toplumdur. Bu gruplar buldukları bu ülkelerde asimile olma endişesi taşımazlar. Kültürleri buldukları ülke kültürlerine yakınlığı düşünülürse, kendi kültür ve kimliklerinin kaybı diye bir sorunu yoktur. (Boden: 1993, 19-20). Dünyanın neresinde olursa olsun, eğer bir yerde koşullar gereği veya ihtiyarı „endogami“ varsa, orada yüzyıllar boyunca çok kültürlü toplumlar bir arada yaşayabilmektedir. Ortadoğu ve Anadolu buna en güzel örneği teşkil etmektedir.

Azınlıklar, yaşadıkları ülkelerde çoğu zaman birlik arayışında, güçlü bir dayanışma halinde olduklarından, çoğunluk tarafından kolayca iç ve dış sorunların kaynağı ve baş sorumlusu ilan edilebilmektedirler. Bir ülkede siyasi istikrarsızlığın, ekonomik başarısızlıkların, işsizliğin geçiştirilmesinde yegâne çıkış ve çözüm azınlıkları hedef göstermek çoğu zaman yeterli olmaktadır. İndonezya’da çinliler, Hindistan’da müslümanlar, Güney Afrika Cumhuriyeti’nde hindistanlılar, Batı Trakya’da türkler, İkinci Dünya Savaşı öncesi Almanya ve Polonya’da yahudiler, zaman zaman hep aynı nedenlerden çeşitli siyasi baskı ve zulme maruz kalmışlardır. (Jersch-Wenzel, Treue: 1986, 17).

Vatandaş, bir ulusal devlet sınırları içinde yaşayan insanların herbiridir. Vatandaşlık ulusal devletin egemenliğindeki insanın o ülke ile ilişkili hukukunu kapsar. Ulusal devlet „*azınlık*“ ile „*çoğunluk*“ ayrımı yapmaz. Azınlıklar vatandaş statüsündedir. Dolayısıyla ulusal sınırlar içinde yaşayan azınlıklar da buldukları ülkenin vatandaşı olduğundan, çoğunluğun hak ve sorumluluklarına tabidirler. Modern devleti oluşturan ana öğelerden biri vatandaşlık kurumudur. *Vatandaşlık*, çağdaş ve siyasal bir terim olmanın yanında, hukuksal bir terimdir. Buna yalnız yabancılar dahil değildir. Zira onlar bir başka ulusal devletin vatandaşı ve egemenliği altındadırlar. Boden: 1993, 16). Buna, Almanya ve Fransa’da yaşayan türkler ve diğer yabancılar örnek gösterilebilir.

Milliyetçilik kavramı etnik kavramlar arasında özel ve doğrudan bir yere sahip olması gerekir. Zira *milliyetçilik*, siyasal arenada sosyal

sorunların ön plana çıkması ile, bir şekilde tartışmaların zirvesine çıkmıştır. Çoğu zaman kötüye kullanılan bu terim, bilhassa toplumsal sorunlara çözüm önerileri sunmada dönem dönem „*aspirinsel*“ bir hüvviyet kazanır. Şövenizm ile vatanperverliği (patriotizm) birbirinden iyi ayırt etmek gerekmektedir. Şövenist düşünce „milliyetçiliğin“ bir başka söylemidir ve çoğunluğun, ya da hâkim sınıfın üstünlüğüne inanır. Buna karşın *vatanperver*, duygusal ve romantiktir ve diğer halkların farklılık, değer ve sembollerini kabul eder, fakat sonuçta o da şövenist düşünceye bulaşma tehlikesiyle karşı karşıyadır. (Gellner: 1999, 17,29).

Birçok yönü ile ulus devlet ilkesi, bilimsel çevrelerin çoğu zaman şiddetli eleştirilerine maruz kalmıştır. Onlara göre, halklar arası çatışmaların, savaşların, azınlıkların güç kullanarak göçe zorlanması ve azınlığın çoğunluk tarafından, „*masum ve mantıklı uyum politikaları*“ ile ya da doğrudan asimilasyona tabi tutulmasının hep ulus devlet ilkesine dayandığını iddia etmektedirler. (Bayraktarlı: 2008, 23).

Devlet ideolojisi olarak „milliyetçilik“ Avrupa’dan üçüncü dünya ülkelerine doğrudan ihraç edilmiştir. (Oberndörfer: 1993, 22, 89). 19. yy.da Avrupa’da gelişen bu akım Osmanlı aydınlarını da etkilemiştir. Ziya Gökalp 1896 da, Leon Cehun’un yapıtlarını okuduktan sonra, türk tarihini araştırmaya başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş felsefesi, etnik milliyetçiliğe dayanan Leon Cehun’un „milliyetçilik“ ilkesinden etkilenen türk milliyetçiliğinin manevi babası Ziya Gökalp’a dayanmaktadır. Ulus devlet ilkesi Türkiye’de „*cumhuriyetçi devlet milliyetçiliği*“ yönünde gelişmiştir. Amerika Birleşik Devletleri, Fransa ve Fransa’yı, kuruluş felsefesi ve yapısal yapısıyla da, örnek alan Türkiye Cumhuriyeti’de milliyetçiliğin mistik coşkusunun tesiri altında kalmıştır. (Bayraktarlı: 2008, 27). Ulusal devletlere bölünmüş dünyada, „*cumhuriyetler*“ kendi özellerini, siyasal düzenlerini geliştirme ve korumada, kısaca kendine özgü yeni bir ulus yaratmak adına, diğer ulusal devletlerden özellikle de komşu uluslarından ayırıştırmak için, devlet sınırları içinde tüm halkları, bu ulus yönde bilinçle eğitmektedirler. Diğer uluslardan bilicli eğitim ile sınırlama-soyutlama ve böylece yaratılan *ortak bilinç*, ulusal devlet ile cumhuriyeti farksızlaştırmaktadır. Böylece yaratılan farklılıklar, semboller, milli marşlar, bayraklar son ve tek hedef olarak ulusların mutlaka uyması

ve yapması gereken „*mecburlar*“ mertebesindedir. Freiburg Albert-Ludwigs Üniversitesi, siyasal bilgiler profesörü Dieter Oberndörfer, konuyu birebir Jean-Jacques Rousseau’nun fikrine dayandırarak aşağıdaki cümlelerle özetlemektedir.

„Cumhuriyetlerin *ulusal karakteri*, şayet iç ve dış düşmanlara karşı savunmada yardımcı oluyorsa, meşrudur.[...] Onların [ABD ve Fransa] *cumhuriyetçi milliyetçilikleri* dış görünüşleri ve siyasal güçleri itibari ile milliyetçiliğin diğer varyasyonlarından sadece az farklıdırlar. Cumhuriyetin sembolleri, bayrak ve milli marş, ulus devlette olduğu gibi, ayin olarak telakki edilmiş ve edilmektedir. Bayrağa asla hakaret edilemez. Milli marşın terennümü, dini merasime çevrilmiştir. Cumhuriyetçi milliyetçilik de, seçilmiş tarihi sembollere dayanmakta ve tarihin cezbesine kapılmaktadır. Ulusun tarihi -cumhuriyet tarihi kastediliyor- lekесiz olmalı ve sadece mitolojik kahramanlıkları tanımaktadır. Sadece cumhuriyetçi ulus, “iyi”nin temsilcisi olduğundan, siyasal rakipler dahi düşmanlardır ve onlar “kötü” yü temsil ederler, dolaysıyla onlar bertaraf edilebilirler hatta edilmek zorundadırlar.” (Oberndörfer: 1993, 54).

4. Etnik Sorunların Çıkışında Etken Faktörler

Önceki bölümlerde yapılan değerlendirmelerde, *halk* diğer bir halk grubundan dil, tarih, din, kültür öğeleri ile değişiklik gösterir, diye tarif edilmiştir. Bu karakteristik özellikleri yanında *halkı* oluşturan bireylerin, birlikte yaşama duygusuna sahip olması lazımdır. Halkı oluşturan bu öğelerin hepsi, aynı anda mevcut olmayabilir. Bölge bölge ya da kültürden kültüre, bu öğeler ya çok önemli veya önemsizdir, ya da hiç dikkate alınmaz. Örneğin Amerika’da teritoryal bütünlük, Doğu Avrupa ülkelerinde kültürel birlik ve etnik köken halkı oluşturan daha önemli unsurlardır. Buna rağmen halkları niteleyen özelliklerin en önemlisinin dil faktörü olduğu, genel olarak ve çoğu bilim adamı tarafından kabul edilmektedir. (Hamburg: 1993, 117-122). Avrupa dillerinin büyük çoğunluğu aynı kaynaktan çıktığı kabul edilmektedir. Bu diller İndo-Germen dil ailesine aittirler. Değişik süreçlerden geçen diller, aynı dil ailesinden gelse de birçok nedene bağlı olarak kendi aralarında çeşitli boyutlarda değişiklikler gösterebilmekte ve tarih sürecinde tam bağımsız

bir dil olabilmektedir. İşte bağımsızlaşan bu dillerin herbiride halk topluluklarını meydana getirmiştir.

Zaten halklar arasında sınırların en belirleyici faktörü dil olmuştur. Almanca dil coğrafyası tek devlet ve halk ile sınırlı değildir. Dolayısıyla, almanca konuşan insanlar tek „halk“ olarak mutala edilmemektedir. Tarih sürecinde çeşitli etkenlerinde tesiri ile değişik kültürel gelişmeler olmakta, aynı kültür ailesine mensup olan halklar, uzun tarih sürecinde gösterdikleri değişik gelişmelerle yeni bir halk grubunu meydana getirmektedir. Almanlar ve Avusturyalılar gibi. Almanya ancak 19. yüzyılda ulusal bir devlet olabirmiştir. Daha önceleri Germenler vardı ve onların yaşadığı yerler Büyük Karl'ın German İmparatorluğu toprakları olan bugünkü Almanya, Fransa ve İtalya'nın kuzeyine kadar uzanan geniş bölgedir. Bu geniş topraklarda yaşayan Germenler'den Almanlar, Fransızlar doğmuştur. 19. yüzyılda bir millet olan almanlar ile avusturyalıların da yolları bu zaman diliminde ve çeşitli kriterlere bağlı olarak gelişen değişik milli bilinç neticesinde ayrılmıştır. (Boden: 1993, 24).

Diğer taraftan eski Yugoslavya Federal Cumhuriyeti boşnakları, hırvat-sırp kültür ailesinden gelmelerine rağmen, İslam Dini'ni kabulden çok sonra ancak 1971 de *müslüman* yada *boşnak* adıyla, sloven, hırvat, sırp, karadağlı ve mekadon milletleri yanında bir millet olarak kabul etmiştir. Böylece boşnaklar uzun bir tarihi süreç içerisinde İslam Dinini kabul ettikten sonra, değişik ve yeni bir kültürel gelişmenin sonucunda, ait olduğu kültür ailesinden doğal bir şekilde ayrılarak yeni bir millet oluşturdular. (Brunner: 1996, 36-38).

Orta ve Doğu Avrupa'da *kültür-milletleri* diyebileceğimiz ve yukarıda da belirtildiği gibi, devlet sınırlarını aşan aynı kültüre dayalı konzepler uzun yıllar yaşayabirmiştir. Kültüre bağlı oluşumlar doğu avrupa örneklerinde olduğu gibi bugün de hüküm sürmektedir. Aynı dil, aynı kültür, aynı köken ve aynı tarih bu bölgelerde devlet ve toprak bütünlüğünden önde gelmekte ve ulusal devlet olma yolunda önemli rol oynamaktadır. Ancak, Rus İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu'nun son zamanlarına kadar, millet (nation) dolayısıyla milliyetçilik devlet bazında çok önemli kavramlar değildi. Ulusal devlet, sınırlara bağlı olarak

organize olurken, kültür birliğine sahip olan halk ise kültürel kimliklerini yani kültürel özerkliğini korumak ve geliştirmek için gerekli serbestinin bu imparatorluklarda tanınması ve organizesi ile yetinmiştir. (Brunner: 1996, 18-19).

Balkan’lar ve Balkan’ların kuzeyi ile Kafkasya ve Ortaasya’nın başlıca kriz bölgeleri olduğunu bilmekteyiz. Sorunsal, ulusal devlet kurma, sunî sınırların oluşturulması ile ortaya çıkan azınlıklar, kısaca *kültür toplumlarını* bölmekten doğan krizlerdir. Son yüzyılda çıkan korkunç savaşlar silahlı çatışmalar olmuştur ve hala bu çatışmalar yer yer devam etmektedir.

Her kriz ya da savaş diyebileceğimiz etnik gruplar arası çatışmalar çok özel kriterlere bağlıdır. Bu krizlerin çözümü de buna bağlı olarak çok özel araştırılmalıdır. Uluslararası (BM, NATO vs. gibi) kurumların genel çözüm önerileri ile bu sorunların çözümünün, uzun vadede mümkün olmadığı açık olarak görünmemektedir.

Fakat çok titiz araştırmalar yapmak kaydıyla sorunların çıkış nedenlerini bulmak, dolayısıyla çözmek için, bazı genellemelere gidilebilir.

Sovyetler Birliği hegemonyası ve komünist iktisadi sistemi etkisi altında olan Ortaasya ülkeleri hariç tüm diğer bölge devletleri, en azından hukuk devleti kurma yolunda çalışmalar yapmaktadırlar. (Brunner: 1996, 100). Fakat, arzulanan hedef, yani hukuk devleti, bir çok nedenden dolayı, kısa zamanda yakalanması zor gibi görünmektedir. Buna ekonomik, kültürel bağımlılığın yanı sıra, psikolojik baskılar engel olmaktadır. Ne yeni ne de eski sistemler, teknik olarak tam işlememektedirler. Bu geçiş dönemini aşmak, halktan büyük fedakârlıklar yapmalarını gerektirmektedir. Zira bu bölgelerde hala, müthiş denebilecek bu değişime insanlar ayak uydurmakta zorluk çekmektedirler. Bu bölgelerde, siyasi ve kültürel bağımsızlıkların yanında zaten var olan olan azınlıklar sorunu da bir başka biçimde ortaya çıkmıştır. Örneğin, Sovyet Rusya döneminde azınlıklar sorunu yaşanmayan Gürcistan’da Abhazya-Gürcistan çatışmaları, Karabağ üzerine Azerbaycan- Ermenistan Savaşı, Moldavya’da Gagavuzlar, Ukrayna’da Tatar Türkleri’nin yeniden

yurtlarına dönmesi dolayısıyla siyasi krizler, Rusya- Çeçenistan Savaşı gibi kriz ve savaşlar hep aynı nedenlere dayanmaktadır. Bu sorunsal, ulusal devletini kurmada geç kalmış olma hissi, kaybedilen zamanları en kısa sürede telafi etme, azınlık sorunları, siyasi ve kültürel bağımsızlık mücadeleleridir.

Totaliter rejimlerin baskısından kurtulan, eski ulusal devletler yada yeni oluşturulan ulusal devletler, devlet mekanizmasını kurmada, kaybettikleri zamanı kısa bir süre içerisinde telafi etme heyecanına kapıldılar. Vatansızlık-yurtseverlik, milliyetçilik terimleri içiçe sokuldu. Bu kavram kargaşasının tabii sonucu olarak yeni ve eski ulusal devletler sınırları içinde, etnik çatışmaların ardı arkası kesilmemesine başlamış ve devam etmektedir.

Etnik sorunların çıkmasında önemli bir kriter de batılı güçlerin yapmış oldukları tarihi hatalardır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Paris Anlaşmaları'nda ABD başkanı W. Wilson'unda dayatması ile halkların egemenliği baz alınarak siyasi haritaların çizilmesidir. Fakat gerçekte ulusal devletlerin oluşturulmasında çok büyük hatalar (Brunner: 1996, 109). tarihi süreç değerlendirildiğinde, bilinçli olarak yapılmış, keyfi çizilen sınırlar aynı halk grubuna ait insanları bölmüş, ulusal devletler içinde azınlıklar yapmıştır. Onlarca örneğin yanında, aktüelitesini hala koruduğundan verilebilecek en güzel örnek Arnavutluk'tur. Kurulan Arnavutluk devleti (1914) sınırları içine alınmayıp, Sırbistan sınırlarına dahil edilen Arnavut halkı sayısı ortalama %40 dır. Bu sayı Sırp hegemonyası altında yaşamaktadır ve Kosova sorunu olarak önümüzde durmaktadır. (Brunner: 1996, 90). Bu ve buna benzer birçok haksız ve keyfi sınır revizyonları, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yapılan muhtelif antlaşmalar ile ortadan kaldırılmadı, bilakis daha değişik bir çok yanlış ve haksız taksimat eskilerine eklenmiştir. Doğrusu, Birinci Dünya Savaşı sonrası yaratılan de facto tasdik edilmiştir. Baltık ülkelerinin vb. birçok homojen bölgenin SSCB tarafından yutulmasına ve Balkanlar'da sonucunun nelere mal olduğunu gördüğümüz Yugoslavya örneğini yaşadık. Sırbistan-Slovenya, Sırbistan-Hırvatistan, Sırbistan-Bosna Hersek, Bosna Hersek-Hırvatistan, Sırbistan-Kosova, Sırbistan-Sancak...savaş ve çatışmaları hep aynı, sanki önceden planlanmışcasına

yaratılan, hep batılı hakim güçlerin tarihi hataları sonucudur. (Brunner: 1996, 106). Diğer taraftan Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'dan çekilmesinden sonra kurulan Balkan devletlerindeki Türk ve Müslüman azınlıklar yanında Arnavut azınlık Sırbistan'da, Pomak azınlık Bulgaristan'da...vs., çok uluslu Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasının, tabii sonucu olarak doğmuşlardır. Bir başka örnek de dünyanın en son sömürgeci gücü olan SSCB nin dağılması sonucu ortaya çıkan, daha önce de kısaca bahsi geçen etnik azınlıklardır.

Aynı kültür ailesinden gelen Otaasya Müslüman Türk halkının (önceleri sadece Türkistan, yani Türk Yurdu) Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan... adında tabii denilemeyecek şekilde sınırlarla ayrılması, ulusal devletler kurulması, örneklerimize eklenebilir. Çarlık Rusya' nın 19. yüzyıl ortalarında Türkistan'ı işgal etmesinden sonra Türkistan'da tacik, türkmen, özbek... gibi ayrı milliyet hisleri, gelişmiş bir şekilde henüz ortaya çıkmamıştı. Ortaasya'da yaşamakta olan birleştirici güç olan panislamik ve pantürk gücü kırmak için Stalin gayri tabii sınırları Türk ve Müslüman halkı bilinçli ve keyfi olarak bölmek için çekmiştir. İşte bu andan itibaren „Tacik“, „Türkmen“, „Özbek“... milliyetleri bilinci de belirgin bir şekilde zuhur etmiş oldu. 1989 yılı sayımlarına göre bu saydığımız toplumlar, ayrı ayrı milletler „nation“ sayılacak olursa, Ortaasya ülkelerinde azınlıkların rakamsal ifadesi % 28 ile %48 arasında değişmektedir. (Brunner: 1996, 106).

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sonunda yapılan düzenlemeler sonucu olarak günümüze ulaşan azınlıklar sorunları, aynı dili konuşan, aynı dini inanca sahip, kısaca aynı kültür ailesinden gelen insanların -daha önceki bölümlerde bahsi geçen sebeplere dayalı olarak- bölünmesinden, kendi tabii sınırları ötesine atılmasından doğmuştur.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Dünyada „azınlıklar sorunları“ diye adlandırdığımız sorunlar sonuç ve çıkış nedenlerine bakıldığında, asıl itibarı ile azınlıkların kendi sorunları değildir. Sorunlar dikkatli incelendiğinde sosyal ve siyasi sistemin çarpıklığından, „hükümran çoğunluğun“ iç meselesi olduğu açıkça görülür.

5. Çağdaş Çözüm Önerileri ⁴

5.1 Azınlıkları Himaye

„Azınlıkları himaye“ uluslararası hukukun vazgeçilmez öğlerinden birisidir. Uluslararası anlaşmazlıkların başlıcası olan azınlıklar sorunu, dünya barışı için ne derecede önemli olduğunu 16 Aralık 1991 de toplanan Avrupa dışişleri bakanları bildirgesinden (Helsinki Nihai Bildirgesi) anlaşılmaktadır. Alınan karar gereği Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, Doğu Avrupa'da ve Sovyetler Birliği topraklarında kurulan, yeni ulusal devletlerin bağımsızlıklarının tanınması için öngörülen, temel şartın, o ülkenin sınırları içinde yaşayan „azınlıkları himaye“ sine endekslenmesidir. (Europa-Archiv 1992, 120).

Giriş bölümünde kısaca konu edildiği gibi ve bu bağlamda da tekrar belirtmek lazım ki, azınlıkları himaye ilgili en eski belgenin Bosna Hersek'te, TC Kültür Bakanlığı'nın ortaya çıkardığı Fatih Sultan Mehmed'in Fermanı'dır. Bu ferman dan önce, Avrupa'da bilinen en eski „azınlıkları himaye,, mahiyetindeki, uluslararası geçerliliği olan 1815 de Viyana Kongresin'de kabul edilen anlaşmadır. Bu anlaşmanın ilk paragrafı Prusya, Rusya, Avusturya'da yaşayan polonyalı azınlıkların haklarını garanti altına almaktadır.

Birinci Dünya Savaşları'ndan sonra 1919 ve 1920 yıllarında Paris Antlaşmaları neticesi değişen teritoryal sınırlar ve dolaysı ile yaratılan, etnik ya da ulusal azınlıkların haklarının, uluslararası hukuk çerçevesinde, korunmasının gerekliliği ortaya çıktı. Böylece bu anlaşmalarda azınlık haklarının korunması kararı alındı. Uluslararası anlaşmaların yanısıra, onlarca ikili anlaşmalar yoluyla azınlık hakları garanti altına alınmaya çalışıldı. Anlaşmalar azınlıklara, anadilini resmi kurumlarda kullanma, siyasi ve kültürel sahalarda serbest olma hakkını verdi. Birinci Dünya Savaşı sonrası kurulan Cemiyeti Akvam, siyasi kompetenz zayıflığı, gittikçe güçlenen milliyetçi akımlar karşısında bu anlaşmaların uygulanmasını sağlayamamıştır.

⁴ Dicke, Klaus, UN-Deklaration zum Minderheitenschutz, bkz. Europa-Archiv, Sayı 4, Hamburg 1993, s. 107-116; Ayrıca bkz. Widmer, Paul, Europäischen Bemühungen zur Lösung von Minderheitenfragen, bkz. Europa-Archiv (1993), Sayı 9, s. 265-276.

İkinci Dünya Savaşı akabinde kurulan Birleşmiş Milletler Teşkilatı (BM), azınlıkları himayeyi, insan haklarına, dolayısıyla *bireye* indirgemıştır. Bu çerçevede yapılan anlaşmalar azınlıklar lehine, insan haklarını ihlal eden kurum, kuruluş ve devletlere dışlama cezası getirmiştir. Ancak BM, azınlıkları himayede ilk adımı altmışlı yıllardan sonra atabilmiştir. 19.12.1966 tarihinde alınan bir karar ile azınlıkların vatandaşlık ve siyasi hakları tarif edildi ve koruma altına alındı. Alınan bu karar gereği azınlıkların kültür, din ve dillerinin geliştirilmesi istenmiştir. Etnik azınlıklar, dil azınlıkları, dini azınlıklar olarak sınıflandırılarak yaşadığı ülkede himaye altına alındı. BM, İnsan Hakları Koruma Komisyonu adı altında bir komisyon kurarak devletler bazında kontrolü üstlendi. Diğer taraftan kurulan „Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities“ adlı bir alt komisyonda geniş çaplı bir „Azınlık Hakları Deklarasyonu“ üzerinde çalışıldı. Hazırlanan bu deklarasyon 13.12.1991 de kabul edildi. Buna göre BM, dil, din, ulusal ve etnik azınlıkların kimliklerini koruma ve geliştirme konusunda gerekli tedbirlerin alınması mecburiyetini getirdi. (Hofmann: 1992, 1).

Avrupa Konseyi 4 Kasım 1950 de **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi**’ni kabul etti. Sözleşme, azınlık haklarını koruma konusunda özel bir hüküm içermemesine rağmen, 14. paragrafında din, dil, ırk, cinsiyet, ulusal ve sosyal köken, ulusal bir azınlığa ait olma, mülk veya başka bir statüden dolayı insan haklarına helal gelemez, hükmünü kabul etmiştir. Aynı paragraf, insana her türlü hürriyet ve insan hakkını garanti altına almaktadır.

1973 yılında başlayan **Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı**’ da aynı konu üzerinde çalıştı. **Kopenhag Nihai Bildirgesi**, milletler hukuku çerçevesinde, insan hakları geleceğinin temel taşı koydu. Bildirgenin 4. bölümünde azınlık hakları konusunda önemli ve bağlayıcı sözleşmeler karara bağlandı. Ulusal azınlıkların, insan temel hak ve hürriyetleri kanunlar önünde tam eşitlik prensibinin, konferansa üye ülkelere, bu hakların tesisinde gerekli tüm tedbirlerin alınması mecburiyetini getirmiştir. Bildirgede devamla, kişi hangi ulusal azınlığa ait olduğunu, herhangi bir zarar görmeden, kendi belirler, denilmektedir. Bildirge ile aynı zamanda, kişiye özel dil, din, sınırötesi kontaklar,

kültürel faaliyetler garanti altına alındı. Diğer taraftan anadilde eğitim veya derslerin anadilde verilmesi, ulusal azınlıkların kimliklerinin korunması, bağımsız ve bölgesel idari birimler kurulması teşvik edilmelidir, fikrini benimsedi.

1-19.07.1991 de yine azınlık haklarını yeniden yorumlamak için Genf’de, „*azınlık*“ uzmanları toplandılar. Bulgaristan, Romanya ve Yugoslavya Kopenhag’da alınan kararlardaki standartları kabul ederlerken, baştanberi çekimsiz kalan batılı ülkelerden Fransa, Yunanistan ve Türkiye daha önce ulaşılan nokta ile iktifa edilmesi kararını savundular. Bildirgenin sonuna eklenen „*Üye ülkelerin bilgisine sunulur; her kültür, dil, din ve etnik farklılık bir ulusal azınlığın oluşmasını sağlamaz.*“ cümlesi Fransa ve Türkiye gibi ülkelerin geleneksel görüşlerini aksettirmiştir.

Moskova’da 10.09.1991 - 04.10.1991 yapılan **Avrupa Güvenliği ve İşbirliği**’nin **İnsan Varlığı Konferansı**’nda azınlıklar hiç konu edilmedi. Sadece sonuç Bildirgesinde, Kopenhag ve Genf’de kabul edilen temel esasların bir an önce hayata geçirilmesi çağrısı yapıldı. (Hofmann: 1992, 21).

Avrupa Konseyi’ de azınlıkların korunması için, uluslararası hukuk alanında bir dizi çalışma yaptı. Öncelikle **İnsan Hakları Sözleşmesi**’ne konu ile ilişkili bir ek protokol hazırlandı. **Avrupa Komisyonu**’nun (Venice Commission) 08 Şubat 1991 de hazırladığı özerk bir taslak ile, **Avrupa Azınlıkları Himaye Sözleşmesi** ortaya çıktı. Bu taslağa göre; ülkelerin kabul ettiği, içinde yabancıların olmadığı bir „*azınlık*“ tanımı yapılmaktadır. Bu kavramın tanımı ve kabulü tamamen bireyin arzusuna bırakılmıştır. Sonuç olarak imza koyan ülkeler arasında, bir azınlıklar ortak hukuku kabul edildi ve azınlıklar lehine bu ülkelere yükümlülükler getirilmiştir. (Hofmann: 1192, 1-69). Zira Avrupa’da barışın sağlanması ve korunması, ancak bu başat problemin çözümü ile mümkündür.

Yine, 11 yıllık bir çalışmanın sonucu olarak **Avrupa Bakanlar Konseyi**’nin 5 Kasım 1992 de kabul ettiği bir sözleşmede, azınlık dillerinin korunması, geliştirilmesi şartını kabul etti. Buna göre, azınlık

dilleri okullarda, resmiyette, mahkeme ve basında geliştirilmelidir. Bu anlaşmaya ülkeler gönüllü olarak imza koymaktadırlar.

Diğer tarftan, **Avrupa Konseyi**, pratikte uygulanan azınlıklar hukukunun çok ötesinde normlar ortaya koydu. Yine, **Avrupa Konseyi** nezdinde, daha çağdaş, daha insani, bir **İnsan Hakları Sözleşmesi** çalışması, ağır aksak olsa da, devam etmektedir. Çalışmaların yavaş yürümesinin arkasında, Fransa, İngiltere, Yunanistan ve Türkiye gibi ülkelerin „*devletin tüm vatandaşları eşittir*“ şeklindeki temel eşitlik prensibi, insan hakkı için yeterlidir, fikrinden kaynaklanmaktadır. Bu ülkelere göre, bunun dışında bir ayırım ulusal birliğin çöküşüdür. (Hofmann: 1992, 30).

5.2. Ulusal Sınırlarda Revizyona Gitmek

Ulusal azınlıkların yaşadığı devlet sınırlarında değişiklik yapmak, doğal olarak hem zordur hem de popüler değildir. Buna rağmen üzerinde düşünülebilecek mantıklı bir çözüm önerisi olarak değerlendirilebilir. Son Balkan savaşlarında batılı ülkelerin inatçı tutumları *-Vogel-Strauß çözüm önerileri gibi-* nedeniyle binlerce insan yerinden, yurdundan, canından oldu. Böylece uluslararası barış da zarar gördü. Çok uluslu SSCB'nin ve Yugoslavya'nın dağılmasında tek neden azınlık konumundaki etnik ya da ulusal azınlıkların bağımsız bir devlet kurma arzusu değildir. Daha çok, bu ülkelerde yaşayan ulusal azınlıkların, miliyetçilik motifli sınır revizyonu hedefleri, komşu bir ülke sınırlarında kalan aynı halk kütlesi ve toprakları ile bütünleşmek istemesidir. (Brunner: 1996: 149-150).

Hür iradeye bağlı ve yapılan barışçıl bir çok ikili anlaşmalar, 14.11.1990'da Almanya-Polonya devlet sınırları sözleşmesi, Doğu Almanya'nın 03.10.1990 da Batı Almanya'ya katılması sözleşmesi ve Çekoslovakya devletinin bölünmesinden, 26.06.1991 de, Slovakya ve Çek Cumhuriyeti olarak iki bağımsız devletin kurulması, hep aynı iradenin ifadesidir.

Sınırlarda revizyon, bir dizi bölgede çok dikkatli olmak kaydıyla yapılabilir.

Sırbistan sınırları içerisinde kalan Kosova halkı, insan haysiyetine aykırı pek çok muameleye zorlanmış ve sırp devleti tarafından çeşitli baskılara maruz kalmıştır. Halkın Arnavutluk'la birleşme arzusu uzun zamandan beri bilinen bir gerçektir. Sırp'ların tarihten gelen teritoryal büyüme istekleri, arnavutların tek devlet sınırı içinde yaşama arzularına engel olmamalıdır. Zaten Balkanlar'ın taksimi arnavutlar'ın henüz bir millet olma iradesi tam olarak oluşmadan, Birinci Dünya Savaşı sonrası yapılmıştır. Diğer taraftan Kosova sınırlarının Arnavutluk'a sınır olması, böylesi bir revizyonun büyük bir teknik engelle karşılaşmaksızın gerçekleştirilmesini sağlayacaktı. Gelişmeler sırbistan arnavutlarını bağımsız bir devlet kurmaya kadar götürdü. Aynı Prensipten, aynı şekilde Arnavutluk ile birleşme arzusunda olan, Makedonya, Güney Sırbistan ve Karadağ Arnavutları için de geçerlidir. (Brunner: 1996, 160).

Macaristan sınırlarında da değişiklik yapılabilir mi? Üç milyonun üzerinde Macar halkı komşu ülkelerde azınlık statüsünde yaşamaktadır. 1920 de hayata geçirilen Trianon Sözleşmesi ile Macaristan toprakları ulusal egemenlik temel ilkelerine aykırı olarak bölündü. Ne Macaristan ne de Romanya, Slovakya, Sırbistan ve Ukrayna'da yaşayan Macar azınlıklar bir sınır revizyonu isteğinde -Romanya ve Slovakya hükümetleri böyle bir isteğin olduğuna işaret etseler de- bulunmadı. Macar azınlıklar daha çok özerklik taraftarı politikalar gütmektedirler. Fakat Romanya, Sırbistan, Slovakya şimdiki azınlıklar siyasetlerini devam ettirmeleri durumunda, macar azınlığın özerklik istekleri, arnavutluk örneğinde olduğu gibi „ayrılma“ isteğine dönüşebilir. Macar azınlığın yaşadığı bölgeler anavatan ile sınır durumdadır, barışçıl ve insani bir çözüm isteniyorsa, sınırların bölüdüğü aynı halkın bütünleşmesi kolayca sağlanabilir.

Azerbaycan-Ermenistan Savaşı'nın ana nedeni olan ermeni nüfusun çoğunlukta olduğu iddia edilen Azerbaycan'ın özerk bölgesi Karabağ'dır. Karabağ, nüfus yoğunluğu ve tarihi kriterler göz önünde bulundurularak Ermenistan ve Azerbaycan arasında özerk iki bölge olarak bölünebilir. Bölgelerde yaşayan insanlar kendi rızaları ile diğer bölgeye, gerekli ve özendirici imkânlar sunularak göçmeleri sağlanabilir. Ermenistan ile sınırı olmayan Karabağ, çok dikkatli hazırlanacak yeni bir koridorla Ermenistan ile sınır birliği kurulabilir. Zaten savaş zoru ile açılan, yoğunlukla kürt

halk grublarının yaşadığı böyle bir koridor, de facto mevcuttur. (Brunner: 1996, 163). Diğer taraftan ve buna karşın, yine Stalin’in çizdiği keyfi sınırlarla Azerbeycan’dan fiziken ayrılan Nahcivan halkının isteği doğrultusunda, Hankendi’nin kuzeyinden Türkiye’ye sınır olan Ararat kasabasına çekilecek bir sınır ile Azerbeycan’a bağlanabilir. Bu sınırlar güneyinde bulunan Ermeni halkı, kuzeye kendi istek ve yaratılacak imkânlar çerçevesinde, özendirilerek, göçe yönlendirilebilir. Bu sayede bölgede kalıcı barışın tesisi mümkün olabilir.

Halkların göç ettirilmesi, siyasi çıkarlar elde etmek, teritoryal kazanımlar için, zoraki yapılırsa yeryüzünde barışı tesis etmek mümkün olmayacaktır. İnsan kitlelerini, ekonomik nedenlere dayalı olarak göçe zorlamak, dünyada büyük ölçüde kabul görürken, siyasi kararlar neticesi zoraki göçler, büyük tartışmalara neden olmaktadır.

İktisadi kazanımlar sağlamak amacıyla dayalı olarak inşa edilmekte olan ve 2009 yılında bitirilmesi planlanan bir baraj, Çin’in Yangzi Jiang vadisinden 1,9 milyon insanın zoraki göçünü öngörmektedir. Adı geçen vadide 19 şehir, 1000in üzerinde köy, 632bin metrekare toprak, sular altında kalacaktır. Çin’in büyük şehirlerinden biri olan Wuhan’da aynı şekilde baraj suları ile örtülecek, bin yıllık bir şehir tarihe gömülecektir. (Der Spiegel: 1997, 218).

Diğer taraftan, 4 milyona yakın türk insanını dünyanın birçok yerine, hayatlarını idame ettirmek, iş bulma nedenleri ile adeta yurt dışına göçe zorlamak, yerinden yurdundan etmek, bu bağlamda verilebilecek en doğru örneklerdendir.

5.3. Halkların Mübadelesi

Halkların mübadelesi, savaşlar neticesinde veya uluslararası ikili sözleşmeler gereğidir. Daima ilgili halkın zararındadır ve arzusuna karşıdır. Halkların mübadelesi zaten uluslararası hukukun ruhuna da aykırıdır. (Kimminich: 1989, 138). Sırp-Bosna-Hersek ve diğer savaşlar anında ve neticesinde hep insanlar, güç kullanarak başka yerlere sürülmüşlerdir. Azınlıklar problemlerini çözmek için insani olmayan bu tür mübadelelerin çözüm alamadığını bugünün insanı bizzatıhi yaşamaktadır.

6. Avrupa Devletlerinde Azınlıklar

Çağdaş dünya azınlıklar sorunsalını tarih sürecinde asimile, sindirme, göçe zorlama gibi tedbirlerle (örneğin: Reconquista=yeniden fetih) en aza indirmiştir. Homojen toplumlar yaratmada sona yakın bir noktaya ulaşıldıktan sonra, azınlıkların da insan olduğu hatırlanmıştır. Amerika'da kıızılderililer, Fransa'da Bretonlar başlıca örneklerdir.⁵ Herşeye rağmen azınlıklar batıda varlıklarının sürdürebilmiştir. Genel olarak batıda etnisite ile ilgili bir sorun yoktur kanısı hakim olsa da, aşağıdaki ansiklopedik veriler gösteriyor ki bu sorun hala „bir sorun“ olarak temel bir çözüm beklemektedir. Bu ancak, azınlığın varlığı da, çoğunluğun varlığı gibi konu olmayacak şekilde, yukarıda bahsedilen çözüm önerileri ve daha fazlası ile belki mümkün olabilecektir. Etnik azınlık diye başlayan ve azınlıklara en üst hukuki haklar verecek, hukuki düzenlemeler dahi onların „ayrı“ varlıklar olduğuna işaret edeceğinden, kalıcı çözümler değildir.

Avrupa devletlerinde yaşamakta olan gerek etnik, gerekse ulusal azınlıkları ülkelere göre kısaca sıralayacak olursak, görülecektir ki, siyasi istikrarı sarsan en önemli neden hala azınlıklar sorunudur. Bu ülkelerin çoğu bir şekilde azınlıklar sorunsalı ile yaşamak durumundadırlar.

6.1 Arnavutluk

Arnavutluk, %2 azınlık oranı ile homojen bir ulusal devlet durumu arz etmektedir. Arnavutluk'da yaşayan azınlıklar daha çok ülkenin güneyinde yerleştiler. Azınlıklar sayısal çokluğuna göre, Yunan, Romen, Makedon, Karadağlı ve Çingeneler olarak sıralanabilir. Diğer devletler gibi Arnavutluk'ta azınlıkların varlığını çeşitli yöntemlerle kabul etmemektedir. Azınlıkları koruyucu anlamda kanunlar da mevcut değildir. (Brunner: 1996, 114).

6.2 Almanya

Ülkede azınlıklar sorunu diye bir sorun tanınmamakla birlikte, Almanya'da Danimarkalı, Prusyalılar (Friesen) ve Sorbenler diye etnik

⁵ Bretonca yazılan mektuplar, postacılar tarafından adrese teslim edilmemektedir. Bretonlara Fransız muamelesi yapmamaktadır. Uzun mücadele sonunda ancak trafik işaretleri altına Bretonca açıklamalar konuldu. Diğer taraftan, ABD zencilere ancak 1965 de insan haklarını hukuken teslim etti.

kökenli, eski yerli halk grupları yaşamaktadırlar. Bu eski yerli halkların, kendi aralarında sorunları olmadığı gibi, Almanya’da etnik herhangi bir problem de yaşanmamaktadır. Adı geçen azınlıkların nüfusu, 1991 sayımlarına göre, toplam 10 7000 civarındadır. (PbC 1991: 1963).

Öte yandan, son 40 yılda Almanya’ya dünyanın her tarafından çalışmak ve başka nedenler ile göç eden, çeşitli etnik kökenli halk gruplarının hukuki durumları üzerinde tartışmalar başlamış durumdadır. Buna rağmen Almanya’da yaşayan Türklerin statülerinin ne olacağı konusunda herhangi bir çalışma yoktur.

6.3 Belçika

Belçika, Fransız örneğine göre 1831 yılında kurulmuştur. Son zamanlarda ülkenin doğusunda yaşayan Almanlardan azınlıklar olarak söz edilmesine rağmen, Belçika’nın azınlıklar sorunu yoktur. Ülke güneyinde Fransızca konuşan „Vallonlar“ % 32,3, ile kuzeyde flamence konuşan „flamenler“ %58,2 ve %0,7 Almanca konuşan Almanlardan oluşmuştur. (PbC 1991: 1963).

6.4 Bosna-Hersek

06.04.1992 den beri bağımsız olan Bosna Hersek devleti eski Yugoslavya gibi çok uluslu bir ülkedir. Çoğunlukta alan Müslümanlar’ın yanı sıra, Sırp, Hırvat ve kendilerini hala Yugoslav nitelediren halk grupları yanında az sayıda olsada Çingene, Ukraynalı, Arnavut ve Slovenler de Bosna-Hersek Devleti milliyetleri içinde yerlerini almışlardır. Etnik azınlıkların yüzde ile ifadesi 1991 sayımlarına göre, Müslümanlar %43,7, Sırlar %31,4, Hırvatlar %17,3, kendilerini Yugoslav diye tanımlayanlar ise %5,5 ve diğer az sayıdaki halk grupları şeklindedir. (Brunner:1996, 36, 66) . Müslümanlar dışında diğer etnik grupların -Hırvat ve Sırların- kendi etnik kökenlerine dayalı devletleri olduğundan, milliyetler arası savaş ve mücadelelerde, hiçbir desteğe sahip olmayan Boşnak Müslümanlar kendi ülkelerinde uluslararası sözleşmeler ile – Dayton Anlaşması- adeta azınlık durumuna düşürüldüler.

6.5 Bulgaristan

Azınlıkların toplam sayısı Bulgaristan’da %11 ile %12 arasında tahmin edilmektedir. Bu yüzdeler Pomaklar dahil değildir. Zira,

müslüman Pomakların etnik ve dil birliği itibariyle bulgarlar oldukları iddia edilmektedir. Bulgaristan'da azınlıklar, etnik köken itibariyle Türkler %9,5, Çingenerler %1,8 dir. Diğer azınlıklar ise %0,7 ile Ermeni, Rus, Makedon, Yunan, Tatarlar, Romenler ve Yahudilerdir. (Brunner: 1996, 48).

6.6 Danimarka

Ortaçağdan beri Danimarka bağımsız bir ülke olarak yaşamaktadır. Azınlıklarla ilişkili herhangi bir problemi yoktur. Ülke egemenliğinde yaşayan fakat tamamen özerk olan Grönland ve Farayo (Faröer) adaları yerlileri azınlıklar sorunlarından uzaktırlar. Etnik köken itibariyle sadece Almanlar bu ülkede azınlıktırlar. Ancak almanlar da noksansız, danimarkalıların haklarına sahiptirler. (Bundesanzeiger: 1955, 4).

6.7 Estonya

1918-1940 yılları arasında bağımsız alan Estonya, bağımsızlığını yeniden 30.03.1990'da kazanmıştır. Ülkede %30,6 Rus azınlığın yanında, %7,4 Ukraynalı, Beyaz Rus, Fin, Yahudi, Tatar, Alman, Letonyalı, Polonyalı, Ermeni ve Moldavyalı çok küçük azınlık grupları olarak yaşamaktadırlar. Ülkede Ruslar sömürgeci güç olarak görüldüğünden 1940 yıllarından sonra Estonya'ya göç edenler, yabancı olarak addedilmekte ve onlara seçme ve seçilme hakkı dolayısıyla Estonya vatandaşı olma hakkı verilmemektedir. (Brunner: 1996, 126).

6.8 Finlandiya

1917 den beri bağımsız bir devlet olan Finlandiya'nın etnik herhangi bir problemi yoktur. Ülkede İsveçli, Çingene, Tatar ve Yahudiler küçük etnik azınlıklar olarak yaşamaktadırlar. Finlandiya azınlıklar konusunda uluslararası alanda tek ve örnek bir ülkedir. İsveç ve Lappen dili Fince'nin yanında resmi dil olarak okullarda eğitim dili olarak kullanılmaktadır. Yahudiler de dini azınlık olarak kabul edilmektedirler. Küçük bir grup olan Müslüman Tatarlar Finlandiya'nın iyi organize olmuş etnik azınlıklarındandır. Tatarlar buraya 19. yüzyılda ticari amaçla geldiler. Tatarlar kendi ana dilleri yanında çoğunlukla Fince konuşmaktadırlar. (PbC 1991: 1993).

6.9 Fransa

Fransa çok eskiye dayanan merkezi bir devlettir. Ülkede halk gruplarına, eğitimde kendi ana dillerini kullanma dahil gerekli azınlık hakları verildi. Sadece Korsikalılara ayrıcalıklı olarak özerklik verilmiştir. Azınlık sorunu, Korsikalı bağımsızlık yanlılarının bazı bombalama eylemleri dışında yok gibidir. Fransız anayasası resmen hiçbir dil ve etnik kökeni, azınlık olarak tanımamaktadır. (PbC 1991: 1993).

6.10 Yunanistan

Ülke azınlıklar konusunda, oldukça problemlili bir bölgede ve tarihe sahiptir. Arnavut-Yunan sınırında Arnavut azınlık, Yunan-Makedon sınırında makedon azınlık, Türk-Yunan sınırında yani Batı Trakya’da Türk-Müslüman azınlık Yunanistan’ın başlıca problemlerindedir. Resmi olarak tanınmış azınlıkların sayısı %4,2 dir. Bu oran sayısal olarak 35 000 Pomak, 20 000 Bulgar, 20 000 Anadolu’dan Yunanistan’a göç ettikten sonra islamlaşmış eski bir halk grubu olan Athinganiler, 66.000 Türk-Müslüman nüfusa eş düşmektedir. (PbC 1991: 1993).

6.11 İngiltere

İngiltere’nin krallık olması 955 yıllarına dayanır. Adalarda yaşayanların %20 sini İskoçyalılar, İrlandalılar, Galler ve %80ini ingilizler oluşturmaktadır. Kuzey İrlandalı Protestanlar ile Katolikler arasındaki savaş 1969dan beri devam etmektedir. İrlanda’ya bağlanmak isteyen katolik irlandalılar, hedeflerine ulaşana kadar mücadele edeceklerini bildirmektedirler. Diğer taraftan Protestan Kuzey İrlandalılar da, kendilerini azınlığa düşürecek anlaşmalara asla razı almayacaklarını ilan etmektedirler. Böylece, yakın bir tarihe kadar sorunun çözümü görünmemektedir. (PbC 1991: 1993)

6.12 İrlanda

1921’ den beri İngiltere’den bağımsız bir ülke olarak ayrıldı. İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) bütün adanın bağımsızlığı için mücadele verdi. Bugünde Kuzey İrlanda’nın bağımsızlığı için savaşmaktadır. İrlanda, K. İrlanda sorununa çözüm getirecek her oluşuma katkıda bulunmaktadır. Ülkede azınlıklar sorunu yoktur. (PbC 1991: 1993).

6.13 İzlanda

Homojen bir toplum olan İzlanda 1918 yılından beri bağımsız bir ülkedir. Etnik ve azınlık sorunu yoktur. (PbC 1991: 1993).

6.14 İtalya

İtalya Demokratik Cumhuriyet adıyla 1946 da kurulmuştur. Resmi dili italyancanın yanı sıra, azınlık olarak resmen tanınmış halk gruplarının bölgesel dilleri de konuşulmaktadır. Bölgesel azınlık dilleri, Almanca, Fransızca ve Romanş (Ladince) dilleridir. İtalya'da azınlıklar, dil-azınlıkları olarak kabul edilmektedir. 1993 ten sonra azınlıkları koruyucu kanunlar yapılmıştır. (Boden: 1993, 140). Uzun mücadeleler sonucu, sadece Güney Tirol geniş haklarla özerk bir bölge olarak kabul edilmiştir. Sayıları küçümsenemeyecek kadar çok azınlık, İtalya'da yaşamaktadır. Bunlar Arnavut, Sloven, Yunan, Hırvat, Fransız halk gruplarıdır. (PbC 1991: 1993). İtalya'nın toplam nüfusunun %5 i etnik azınlıklardır. Bu ise 2,5- 3,4 milyonla ifade edilmektedir. (Malfer, Heuberger: 1994, 226).

6.15 Sırbistan Cumhuriyeti

24.03.1992' de kurulan Yeni Yugoslavya, Karadağ ve Sırbistan'nın birleşmesi ile kurulmuş federal bir cumhuriyettir. Bu dönemde BM de temsil hakkı olmayan YFC sadece bir kaç ülke tarafından resmen devlet olarak tanındı. Azınlıkları koruyucu kanunlar yapılmıştır. Bu kanunlar çerçevesinde azınlıklar parlamentoda temsil edilebileceklerdir. Bu kanun taslakları şimdilik sadece kağıt üzerinde kalmaktadır. (Brunner: 1996, 38, 51). Yeni Yugoslavya ile dağılan Yugoslavya arasında azınlıklar bakımından hiç bir fark yoktur. Zira azınlıklar sorunu yüzde olarak olsun çokluk olarak olsun aynı kalmıştır. Halen YFC de Sırpların yanısıra, Arnavut, Macar, Müslüman, Hırvat, Karadağlı, Çingene, Romen, Slovak, Bulgar ve Türkler etnik azınlıklar olarak yaşamaktadır. Sırp Anayasası, Voyvodina'ya ve daha sonra bağımsızlığına kavuşan Kosova'ya teritoryal özerklik vermiştir. Bu bölgelerde yaşayan halk kendi parlamentosunu seçme hakkına sahiptir. (Boden: 1993, 150). Kosova Arnavutları ile YFC arasında çatışmalar, bağımsızlık öncesi, YFC' nin içte ve dışta en büyük sorunu olmuştur. Zaten Karadağ'da 3 Haziran 2006 da Yugoslavya'dan bağımsızlığını kazandıktan sonra, Fedaral Yugoslavya'da dağılmış oldu.

6.16 Hırvatistan

Hırvatistan 25.06.1991 de bağımsızlığına Yugoslavya’dan ayrılarak kavuştu. Hırvat nüfusun %80ni yanı sıra, %20 oranında çoğu slav kökenli etnik azınlıkta Hırvatistan’da yaşamaktadır. Bunlar köken itibarı ile, Sırp, Yugoslav, Macar, Sloven, Müslüman, Çek, İtalyan, Karadağlı, Slovak, Arnavut, Çingenelerdir. Azınlıklar sorunu, Yugoslavya’dan ayrılan diğer cumhuriyetlerde olduğu gibi, burada da en büyük sorunlardan biri olarak yaşamaktadır. (Boden: 1993, 171).

6.16 Letonya

21.09.1991 de bağımsız bir devlet olarak kabul edilen Letonya’nın, 1940 yıllarından beri bu ülkede yerleşen ayrıcalıklı Rus azınlıktan başka, bu alanda başka bir sorunu yoktur. İmtiyazlı insanlar statüsünden azınlık durumuna düşen, genel nüfusun %34ü olan Rus azınlık, ülkede sorunların kaynağı gösterilmektedir. Buna rağmen sıcak bir çatışma durumu yoktur. Rus azınlığın yanı sıra Beyaz Rus, Ukraynalı, Polonyalı, Litvanyalı, Tatar, Çingeneler ülkenin başlıca azınlıklarıdır. (Brunner: 1996, 128).

6.17 Litvanya

Litvanya, Letonya ve Estonya’nın tam tersine Rusya’dan bağımsızlığını kazandıktan sonra, azınlıklara dolaysı ile Ruslar’a da ülkenin vatandaşı olma hakkını vermiştir. Litvanya’da bir başka değişiklikte Rus nüfusun diğer Baltık ülkelerine nazaran %9,4 ile daha az olmasıdır. Ülke azınlıklarının oranı %12,3 tür. Ülkede yaşayan diğer etnik azınlıklar Rus, Polonyalı, Beyaz Rus, Ukraynalı, Tatar ve Yahudilerdir. Litvanya kanunları etnik azınlıkların siyasi ve kültürel hak ve hukuklarını tanımaktadır. (Brunner: 1996, 45).

6.18 Lüksemburg

Küçük bir ülke olan Lüksemburg halkı iki dil konuşmaktadır: Almanca ve Fransızca. Azınlıklar diye bir sorunu yoktur. Eğitim dili Almanca ve Fransızcaır. (Boden: 1993, 188).

6.19 Malta

Malta’da Lüksemburg gibi küçük bir ülke ve etnik bir sorunu yoktur.

6.20 Makedonya

18.09.1991 de bağımsızlığını ilan eden Makedonya da, diğer Balkan devletleri gibi azınlık zengini bir ülke durumundadır. Yugoslavya türevi diğer balkan devletlerinde yaşayan tüm azınlıklar buradada yaşamaktadır. Bunlar: Arnavut, Türk, Çingene, Sırp, Pomak, Karadağlı, Hırvat, Bulgar, Müslüman, Yugoslavlar'dır. Makedonlar anayasalarında azınlık kavramını kullanmamaktadırlar. Tüm Makedon vatandaşları aynı hakka sahiptir, denilmektedir. En büyük etnik azınlık olan Arnavutlar ile şimdilik herhangi bir büyük sorun, sıcak çatışma yoktur. Fakat bir tek devlet kurma hedefini seçen diğer Balkan ülkelerinde yaşayan Makedon Arnavutları'da, her an çıkacak bir çatışmanın içinde olacakları muhakkaktır. (Troebst: 1993, 423).

6.21 Moldavya

Yeni bağımsız bir ülke olan Moldavya'da, diğer tüm bağımsız Balkan ülkeleri gibi azınlıklar sorunu yaşamaktadır. Ülke nüfusunun %13 ünü oluşturan Ruslar ülkenin kuzeyinde bağımsız yaşamaktadırlar. Moldavya, güneyde yaşayan Gagavuz Türkleri ile sıcak çatışmalar yaşamaktadır. Ülke, tarihi yakınlığından dolayı Romanya'ya bağımlı politikalar gütmektedir. (Brunner: 1996, 52).

6.22 Hollanda

Hollanda'nın yerli halklarından olan Frizonlar ve Surinamesenler etnik azınlıklardır. Herhangi bir azınlık sorunu yoktur. (PbC 1991: 1993).

6.23 Norveç

1905 ten beri bağımsız bir ülke olan Norveç, azınlıklar sorunu almayan ülkelerden biridir. Ülkede yaşayan yerli halk olan Samenler ile herhangi bir problem yoktur. Siyasi aktivitelerin doğrudan içinde olan Samenler, kültür, dil, kimliklerini kaybetmemek için, norveçleştirme girişimlerine karşı mücadele vermektedirler. Samenler, ülkede siyasi kararlar alınmasında söz sahibi oldukları gibi aynı zamanda dil ve kültürleri resmen korunmaktadır. 1953 de kurulan „Kuzey Sami Konseyi“, yarımadada yaşayan Samen'lerin bir halk grubu olduğunu, dolayısıyla yarım adada devlet sınırlarının onlar için kalkmasını ve teritoryal toprak

bütünlüğün tanınması gerektiğini istemektedir. (PbC 1991: 1993; Halender: Internet).

6.24 Avusturya

Bağımsız bir devletin tüm haklarına sahip olamayan Avusturya, bugünkü idari şekli ile 1955 yılında kurulmuştur. Sloven, Hırvat, Macar, Çek etnik azınlıkları ile herhangi bir sorunu yoktur. Avusturya 1920 yıllarından beri azınlıkları koruyan gözetim kanunları yapmıştır. Avusturya Anayasası sadece Hırvat ve Sloven halk gruplarını azınlık olarak tanımakta ve dillerini kendi okullarında Almanca yanında anadil olarak kullanılmasını anayasal garanti altına almıştır. Azınlık olarak kabul edilen Sloven ve Hırvatların dillerini anadil olarak kullanmaları yanında resmi dil olarak kullanılmaları istemeleri haricinde, çoğunluk ile azınlıklar arasında başka bir problem yoktur. (STÖ: 1992).

6.25 Polonya

İkinci Dünya Savaşı sonucu olarak, halkların göçü Polonya'yı homojen bir ülke yapmıştır. Savaş öncesi ülke nüfusunun %30'u etnik azınlıklar oluştururken, savaş sonrası bu sayı %3'e kadar düşmüştür. Bu azınlıklar yine Slav kökenli halk gruplarıdır. (Brunner: 1996, 115). 1989 öncesi devlet politikası olarak azınlıkların varlığı tamamen inkâr edilmişti. Azınlık dillerine sadece bölgesel olarak müsaade edilmektedir. (Grulich: 1995, 177).

6.26 Portekiz

12. Yüzyıldan beri bağımsız bir ülke olan Portekiz, 1976 Karanfiller Devriminden sonra demokratik bir ülke olmuştur. Ülke nüfusunun sadece %1,1'i yabancı ve kendi sınırlarından gelen halk gruplarındandır. Ülke gerçek anlamda homojen bir yapıdadır. Portekiz halkı Fenike, Arap, Berber, Cermen ırkları karışımından meydana gelmiş ve latinleştirilmiş milletlerdendir. (PbC 1991: 1993).

6.27 Romanya

Diktatör Ceauşescu'nun devrilmesinden sonra Romanyada da azınlıklar hakları da büyük oranda geliştirildi. (Boden: 1993, 237). 1991 Anayasasında azınlıkların temel hakları tarif edildi. Romanya etnik azınlıklar bakımından zengin bir ülkedir. Nüfus çokluğu bakımından sırası

ile Macar, Çingene ve Almanlar başta gelmektedirler. Bunları Ukrayna, Rus, Türk, Sırp, Tatar, Slovak, Bulgar, Yahudi, Hırvat, Çek, Polonyalı, Yunan, Ermeni azınlıkları takip etmektedir. Azınlık halk grupları eğitim politikalarının belirlenmesinde, okul kitaplarının hazırlanmasında, derslerin tanziminde vs. hiçbir hakka sahip değildir. Macar azınlıklar takibata uğramakta, toplumlararası çatışmalar durmamaktadır. (Boden: 1993, 240). Ne Macaristan ne de Macar azınlık Romanya'da bir sınır revizyonu istemektedir. Radikal Macar gruplar sadece ülkede daha fazla özerklik istemektedirler.

Romanya'nın Moldavya politikası, bu ülkeye tedricen yaklaşmayı ve Moldavya ile birleşmeyi öngörmektedir. Moldavya ise Romanya'ya yakınlığı bilinmekle beraber, bu ülke ile birleşme konusunda taraf bir tutum göstermemekte ve bağımsız bir ülke olarak kalmayı tercih etmektedir. (Babayi: 1990, 371).

6.28 İsveç

İsveç'te, Norveç ve Finlandiya gibi eski bir yerli halk olan Laponlar (Samen) azınlık olarak yaşamaktadırlar. Laponlar komşu ülkelerde olduğu gibi daha geniş haklar ve özerklik istemektedirler. Norveç ve Finlandiya'daki Laponlar ile sıkı ilişkiler içindedirler. İsveç Laponları da diğerleri gibi siyaset sahnesinde „Kuzey Sami Konseyi“ üyesi olarak yerlerini almışlardır. Çoğunluk ile var olan problemlerini barışçıl yollarla çözmektedirler. (Statisches Jahrbuch Schweden: 1993).

6.29 İsviçre

Dört halk grubundan oluşan İsviçre Milleti bireyleri eşittir, esası 1871 de kabul edilen anayasaya göre belirlenmiştir. Olumsuz oluşumlar yoktur. Almanca konuşan halk grubu nüfusun %65 i, Fransızca %18,4, İtalyanca %9,8, Romanş dili% 0,8 dir. Okullarda nüfus yoğunluğuna göre o halk grubunun dili eğitim dili olarak kullanılmaktadır. En geç 7. sınıftan sonra ülke dillerinden biri, ikinci eğitim dili olarak alınmak mecuriyetindedir. Ülkede eğitim dili, Almanca 5, Fransızca 4, bir de Almanca-Fransızca olan on üniversite bulunmaktadır. Parlemantoda her milletvekili kendi anadilini konuşmaktadır. Bu durum resmi dairelerde ve orduda da böyledir. (Veiter: 1980, 138).

6.30 Slovakya

Çekoslavakya Federasyonu’ndan barışçıl yollarla ayrılan Slovakya, yeni bir Cumhuriyet devletini 01.01.1993 yılında kurdu. Slovakya’nın en önemli azınlık grubu Macarlardır. Macar azınlık ülkenin güneyinde nüfusun çoğunluğuna sahiptir. Sayıları ülke nüfusunun %10,8 idir. Ülkede dört parti ile temsil edilen Macarlar, Romanya’da olduğu gibi iyi organize olamadılar. Buna rağmen kapalı bir halk grubu olan Macarlar, 1992 Parlamento seçimlerinde, Federal Meclise 12 milletvekili gönderdiler. Diğer yerel seçimlerde de küçümsenemeyecek başarı elde ettiler.

Diğer bir etnik azınlıkta Çingenelerdir. Çoğunlukla ülkenin doğu kesiminde yaşayan Çingeneler, nüfusun % 1,5 ini ifade etmektedirler. Gerek macar azınlık, gerekse çingeneler (roma) ile devam eden sorunlar, şimdilik çözülemeyecek gibi görünmektedir. Zira azınlıkları koruyucu yasalar henüz yaşama geçirilememektedir. (Brunner: 1996, 38, 48).

6.31 Slovenya

26.06.1991 yılında bağımsız olan Slovenya’da yaşayan az sayıdaki İtalyan ve Macar azınlıklar ile ülkenin herhangi bir sorunu bulunmamaktadır. Ülkede %2,9 Hırvat, %2,5 Sırp, %1,4 Müslüman ve %1,8de diğer etnik azınlıklar yaşamaktadır. Anayasaya göre ülkenin tüm vatandaşları aynı haklara sahiptirler. Azınlıklar konusunda AGİK nin tüm normları aynen kabul edilmiştir. (Boden: 1993, 287).

6.32 İspanya

Modern İspanya’nın doğuşu General Franco’dan sonra olmuştur. Demokratik bir anayasanın kabulünden sonra ülke, hem ekonomik ve hemde azınlıklar konusunda hızlı bir gelişme dönemine girmiştir. Bölgesel politikalar üreten İspanya, Basklar’a, Galiçyalı’lara, Katalon’lara daha fazla özerklik tanıdı. Sadece Basklar, bağımsız bir devlet için silahlı çatışmalara girişmişlerdir. Bölgesel politikaların sonucu olarak, ülke 17 özerk bölgeye ayrılmıştır. (Boden: 1993, 291). Değişik derecede özerkliklere sahip bu otonom bölgelerin, kendi bölgesel meclisleri ve hükümetleri vardır. Katolonya, Galiçya, Basklar Bölgesi ve Endülüs çok geniş özerkliğe sahiptirler. Değişik dil bölgelerinde yaşayan Kastiller (İspanyollar) diğer bölgesel dillerin yanında aynı derecede Kastilce’yi kullanma hakkına sahiptirler. Galiçyalılar ve Katalonlar’ın Kastiller’e

kültürel yakınlığı, Basklar'dan daha fazladır. Böylece bu iki bölge ile azınlıklar bazında bir çatışma olasılığı görünmezken, Basklar ile çatışmalar şiddetlenerek devam etmektedir. (PbC 1991: 1993).

6.33 Çek Cumhuriyeti

Slovakya gibi Çek Cumhuriyeti' de Çekoslovakya Federasyonundan, Slovakya'nın isteğine istinaden ayrılmıştır. Görünürde etnik problemleri olmayan Çek Cumhuriyeti'nde de bir çok azınlık grubu yaşamaktadır. Bu halk grupları Slovak, Macar, Polonyalı, Alman, Ukraynalı, Rus ve Çingene halk gruplarıdır. En büyük etnik azınlık %3 ile Slovaklar'dır. Çekoslovakya'da azınlıklar anayasanın koruması altındadır. Azınlıklar resmiyette ve eğitimde kendi dillerini kullanma hakkına sahip olmalarına rağmen, bu hak ekonomik imkânların elverdiği ölçüde gerçekleştirilebilmektedir. (Boden: 1993, 297; Brunner 1996, 38).

6.34 Türkiye

Türkiye, kurulduğu 1923 yılından ve hatta 20. Yüzyılın başından beri özellikle Yunanistan ve diğer komşuları ile azınlıklar konusunda sorunlar yaşamaktadır. Ülkede dini azınlıkların sayısı giderek azalmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına göre, ülke toprak ve milleti ile bölünmez bir bütündür ve dili Türkçe'dir. Ülke sınırları içinde yaşayan her insan „Türk vatandaşıdır“. Türkiye sadece Lozan Antlaşmaları'nda (1924) adı geçen azınlıkları kabul etmektedir. Bu antlaşmalarda sadece Ermeni, Rum, Yahudi dini grupları azınlık olarak tanımlandılar. (Boden: 1993, 303). Bu üç grubun dışında Asurlar' da dini bir grup olarak görülmüşlerdir. Azınlıklar, sosyal ve kültürel dernekler, hastahaneler, okullar, vakıflar ve spor kulüpleri kurup işletmek haklarına sahiptirler. Kendi dillerinde eğitim almak, gazeteler yayınlamakta serbestirler. Ermeni, Yahudi azınlıklar çoğunlukla İstanbul'da yaşamakta olup onlarca okul, kilise, sinagog ve hastahaneye sahiptirler. Ermenice iki gazete yayımlanmaktadır. Rum azınlık ise yoğunlukla İstanbul, İmroz ve Bozcaada'da yaşamaktadırlar.

Asurlar, etnik bir grup olarak değil de, başka bir dinin mensupları olarak değerlendirilmektedirler.

Azınlık sorunu olarak değerlendirilmeyen Kürt sorunu dışında, Türkiye azınlıklar sorunu yaşamamaktadır. Yunanistan’ın, Türkiye Rum azınlığı asimile ettiği iddiası dışında, her hangi bir sorun da yoktur.

6.35 Ukrayna

Eski bir Sovyet Cumhuriyeti olan Ukrayna, 24.08.1991 de kuruldu. Etnik azınlıkları çok olan Ukrayna bugüne kadar, azınlıklar sorunlarına rağmen silahlı bir çatışma içine girmedi. Ukrayna, öncelikli çözümlenmesi gereken ilk sorununun, Rusya’nın siyasi ve kültürel etkisinden kurtulma olarak görmektedir. (Boden: 1993, 309; Brunner: 1996, 57). 1989 yılı itibarı ile ülkede, sırası ile %22,1 Rus, 72,7% Ukraynalı, %0,9 Yahudi, %0,9 Beyaz Rus, %0,6 Moldavyalı, %2,8 oranında da Tatar, Bulgar, Polonyalı, Macar, Romen ve Yunan etnik azınlıkları yaşamaktadır. Tatarlar’ın nüfusu 230 000’dir. Kırım’da, azınlıkta kalan Ukraynalı’lar, burada ve ülke genelinde ciddi bir kimlik sorunu yaşamaktadırlar. Zira, Ukrayna halkı, gerek çarlık döneminde gerekse SSCB döneminde Ruslar tarafından, hiçbir zaman etnik bir halk grubu olarak tanınmamışlardır. Dolayısı ile Kırım’da olsun ülkenin genelinde olsun Ukraynalılar, eski hükümler güç olan Ruslara karşı kendi öz politikalarını ve isteklerini kabul ettirmede güçlük çekmektedirler. (Brunner: 1996, 55). İşte bu vakıa, Ukrayna’nın, Rus azınlık ile hatta Rusya ile arsındaki en önemli problem olarak durmaktadır. (Taras: 1993, 202).

Ukrayna’nın hükümlerliği altında olan Kırım Yarımadası ile Tatarlar arasında üst düzeyde sorunlar yaşanmaktadır. Kırım’ın bağımsızlık istek ve mücadelelerine karşı koymak için 1995 Mart ayında Ukrayna Kırım’a saldırdı. Kırım anayasası kaldırıldı ve başkanı görevinden azledildi. Buna rağmen, Kırım’ın özerklik statüsüne dokunulmadı

Stalin, 18 Mayıs 1944’de zor kullanarak 250 000 Kırım Tatarı’nı, hayvan nakliyesinde kullanılan trenler ile Ortaasya bozkırlarına gönderdi. Bu zoraki göç, SSCB nin dağılmasına kadar 50 yıl sürdü. Kuruşev’in, 1954 yılında Kırım Yarımada’sını, Ukrayna’ya hediye etmesinden beri, burası Ukrayna’ya aittir. (Brunner: 1996, 58).

1991’de özerk Kırım Cumhuriyeti yeniden kuruldu Doğu Avrupa ülkelerini çok iyi tanıyan, bölge ile ilgili araştırmalar yapan, Georg Brunner Kırım Tatarları’nın varlığını, kitabında çok kısa olarak geçmekte ve yarımadanın asıl yerli halkı olan Tatar nüfusu ile ilgili herhangi bir sayı vermemektedir. Hâlbuki 1988’den beri yurtlarına dönmlerine izin verilen Kırım Tatarlar’ı, Kırım Yarımadası’nda nüfus dağılımını büyük ölçüde değiştirmişlerdir. Yarımada nüfusunun üçte ikisi Rus, 10 Milyon nüfusun %10’nu Ukraynalı, 2,5 Milyon nüfusun 3000’i Alman, 7000 Yunan ve 7000 Bulgar, Tatarların sayısı şimdilik 230 000’dir. Kendi haline terk edilmiş olan Kırım, Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin verdiği bilgilere göre: 70 000 Kırımlı kimlik belgesi sahibi değildir. Bu durum onların yurt, iş vb. edinmesini engellemektedir. (Malek: 1993, 551).

Diğer azınlıklar ile, daha yumuşak siyasetler güdüldüğünden ve azınlıkların anavatanları (Polonya, Macaristan) ile ikili anlaşmalar yapıldığından, bu çerçevede büyük sorunlar yaşanmamaktadır. (Malek: 1993,551).

Rusya-Ukrayna, Ukrayna-Romanya, Ukrayna-Moldavya sınırları Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra bu ülkeler arasında, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının sonuçları olarak, güçler oranında ülke sınırlarının keyfi çekildiğini bilmekteyiz. Bu keyfi „Sınır Revizyonları“, bugün bilhassa Sovyet Rusya ve Yugoslavya topraklarında kurulan ulusal devletlerarasında “sınır sorunları“ ve sınır sorunlarının beraberinde getirdiği „azınlıklar“ sorunsalı olarak çözüm beklemektedir.

6.36 Macaristan

Doğu Avrupa ülkelerinden anayasasını 1989’ da değiştiren ve demokratikleşme yolunda ilk olan Macaristan, azınlıklar konusundada örnek düzenlemeler yapmıştır. Macar halkının üç milyonu, Avusturya-Macar İmparatorluğu’nun parçalanmasından sonra, komşu ülke sınırları içinde kaldı ve azınlık statüsünde yaşamaktadır. Bunlardan 2 milyonu Romanya, 600 000 Slovakya, 400 000 Sırbistan, 200 000 de Ukrayna’da azınlık statüsündedirler. Macaristan’ın içte herhangi bir azınlık sorunu bulunmamaktadır. Macaristan’da yaşayan azınlıklar Çingene, Alman, Slovak, Hırvat, Romen, Polonyalı, Sırp, Sloven, Bulgar, Yunan, Ermeni ve Yahudiler olarak sıralanmaktadır. Sadece Çingene azınlık, 1989 dan

sonra İçişleri Bakanlığı gözetiminde azınlık statüsüne sahiptirler.(Brunner: 1996, 161, 178; Boden: 1993, 313).

6.37 Beyaz Rusya

Bağımsızlık ilanı Beyaz Rusya'nın 26.08.1991 dir. Etnik Azınlık problemi olmayan bir ülkedir. Uzun yıllar Rusya tarafından baskı altında tutulan Beyaz Rusya henüz tam olarak kendi kimliğine kavuşmamıştır. Ülkenin en büyük azınlık grubu Ruslardır. Ülkede azınlıklar dillerini öğrenme ve kültürlerini geliştirmede serbesttirler. 315 günlük gazetenin 70i azınlıkların dilinde yayınlanmaktadır. Ülkede %13,2 Rus, %4,1 Polonyalı, %2,9 Ukraynalılar en büyük azınlık gruplarını oluşturmaktadırlar. (Brunner: 1996, 58, 197).

6.38 Kıbrıs

Türkiye'nin, Rumlar tarafından çıkarılan kargaşa ve savaş benzeri durum üzerine, 1974te Kıbrıs'a *Kıbrıs Barış Harekatı* adı altında, askeri müdahalesinden sonra, ada ikiye bölünmüştür. Adanın güneyinde Türk, kuzeyinde ise Rumlar etnik azınlıklar durumuna düşmüşlerdir. Rum tarafı iki toplumun yeniden birleştirilmesini savunurken, Türk tarafı özerk iki ayrı federe devlet fikrinde ısrar etmektedir. Zira Türkiye adanın 1974 öncesi siyasi bunalımına yeniden dönülmesini, adada yaşayan Türk toplumunun haklarının yeniden ihlal edilmesini istememektedir. Böylece 1974 yıllarında beri karşılıklı ikili görüşmelerde olsun, uluslararası platformlarda olsun, adanın, asıl itibarı ile kolayca çözümlenecek sorunlarına, kalıcı siyasi bir çözüm getirilememiştir. (Boden: 1996, 324). Adada Arap, Ermeni ve Marunî azınlıklar yaşamaktadır.

SONUÇ

Çağdaş dünya azınlıklar sorunsalını tarih sürecinde asimile, sindirme, göçe zorlama gibi tedbirlerle (örnek: Reconquista=yeniden fetih) en aza indirmiştir. Homojen toplumlar yaratmada sona yakın bir noktaya ulaşıldıktan sonra, azınlıkların da insan olduğu hatırlanmıştır. Amerikada kızılderililer, Fransa’da Bretonlar başlıca örneklerdir. Genel olarak batıda etnisite ile ilgili bir sorun yoktur kanısı hakim olsada, bu çalışmanın son bölümünün ansiklopedik verileri gösteriyorki bu sorun hala „bir sorunsal“ olarak temel çözümler beklemektedir. Bu ancak, azınlığın varlığı da, çoğunluğun varlığı gibi çatışmalara neden olmadığı, siyasal ve ekonomik tartışmalara da konu olmayacak şekilde, azınlıkları himaye, ulusal sınırlarda revizyona gitmek, halkların gönüllü mübadelesi gibi tedbirlerin alınması ve daha fazlası ile belki mümkün olabilecektir. Etnik azınlık diye başlayan ve azınlıklara en üst hukuki haklar verecek, hukuki düzenlemeler dahi onların „ayrı“ varlıklar olduğuna işaret edeceğinden, kalıcı çözümler olmayacaktır.

Gerek etnik, gerekse ulusal azınlıkların yaşadığı ülkelere baktığımızda, görülecektir ki, siyasi istikrarı sarsan önemli nedenlerden başlıcası hala azınlıklar sorunudur.

Ulus devletler, çıkarlarından insan hakları adına vazgeçmedikçe azınlıklar sorununu temelli sonlandırmak olanaksız gibi görünmekle beraber, kalıcı barışçıl bir dünyanın tesisi ulusal devletlerinde hedefi olmalı ve onların ilk adımı herşeyden önce bu sorunsalı tanımak ve çözüme ulaştırmak olmalıdır.

KAYNAKÇA

GABANYİ Anelli Ute (1990). Rumäniens unvollendete Revolution (Romanya’nın Tamamlanmamış Devrimi), Europa- Archiv, Hamburg, Sayı 12, s. 371-380.

ATEŞ Süleyman (1980). Kur’an-ı Kerim ve Yüce Meali, Ankara.

BAYRAKTARLI İhsan Yılmaz (2008). Die politische Debatte um die türkische Schrift und Sprachrevolution von 1928 (1928 Dil Devrimi Üzerine Yapılan Siyasal Tartışmalar), Freiburg.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER (1970). 2625nolu Genel Kurul Kararı, 24.10.1970.

BODEN Martina (1993). Nationalitäten, Minderheiten und ethnische Konflikte in Europa (Milletler, Azınlıklar ve Avrupada Etnik Anlaşmazlıklar), München.

BRUNNER Georg (1996). Nationalitätenprobleme und Minderheitenkonflikte in Osteuropa (Doğu Avrupa'da Milliyetçilik ve Azınlıklar Sorunları), Gütersloh.

BUNDESANZEİGER (Resmi Gazete) (1995). Nr. 63, Bonn, 31.03.1955.

BUNDESPRESSEAMT (Federal Basın Dairesi) (1992). Grundlagenbericht der Bundesregierung über die Lage der Volksruppen in Österreich (Federal Hükümetin, Avusturya Halkları ile İlgili Ana Raporu), Viyana.

DER SPIEGEL (1997). 10.11.1997, Sayı 46, s. 218-220.

DİCKE Klaus (1993). UN-Dekleration zum Minderheitenschutz (BM- Azınlıkları Himaye Deklarasyonu), Europa-Archiv, Hamburg, Sayı 4, s.107-116.

EREN Hasan (1988). Türkçe Sözlük, TDK Yayınları No. 549, c.1, 2, Ankara.

EUROPA- ARCHİV (1992). İnsan Hakları Nihai Bildirgesi, Hamburg, Sayı 3, s.120.

EVANGELİSCHES STAATSLEXİKON (Protestan Devlet Sözlüğü) (1975). Stuttgart.

FİSCHER Hans (Yayımlayan) (1988). Etnologie. Einführung und Überblick (Etnolojiye Giriş ve Genel Bakış), Berlin.

FLACHBARTH Ernst (1937). System des internationalen Minderheitenrechts (Uluslararası Azınlıklar Hukuku Sistemi), Budapest.

GELLNER Ernest (1997). Nationalismus. Kultur und Macht (Milliyetçilik. Kültür ve Güç), Berlin.

GRULİCH Rudolf (1995). Nationale Minderheiten in Polen (Polonya'da Ulusal Azınlıklar), Europa Ethnica, Sayı 32, s.177-181.

HALENDER Elina (1999), Die Samen in Norwegen (Norveç'te Samenler), <http://www.abisko.de/samisk.htm>.

HAMBURG David (1993). Europa-Archiv, Sayı 4, s.117-122.

HARRİS Marvin (Yayımlayan) (1989). Kulturanropologie (Medeniyet Bilimi) Frankfurt/New York , s. 27.

HENDRİCH Beatrice (2003). Milla-millet-Nation. Von der Religionsgesellschaft zur Nation? Frankfurt.

HEUBERGER Veleria, (Yayımlayan) (1994), Nationen, Nationalitäten, Minderheiten, bkz. Stefan, Malfer, Etnische Gruppen in Italien, Oldenburg.

HİRSCHBERG Walter (1988). Neues Wörterbuch der Völkerkunde (Yeni Etnoloji Sözlüğü), Berlin.

HOBSBAWN Eric (1996). Nation und Nationalismus, Mytos und Realität seit 1780, München.

HOFMANN Reiner (1992). Minderheitenschutz in Europa (Azınlıkların Avrupada Himayesi), Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, Sayı 1, s.1-69.

JERSCH-WENZEL Steffi Treue, Wolfgang (Yayımlayan) (1986)). Der „Mindere Status“ als Historisches Problem (Tarihi Bir Problem Olarak „Alt [Azınlık] Statü“, Berlin.

KIMMINICH Otto (1989). Das Recht auf die Heimat (Yurt Hakkı), Bonn.

MALEK Martin (1993). Die Krim im Russisch-Ukrainischen Spannungsfeld (Rus-Ukrayna Gergirliğinde Kırım), Osteuropa, s. 551.

OBERNDÖRFER Dieter (1993). Der Wahn der Nationen. Die Alternative der offenen Republik (Milliyetçilerin Ütopyası. Hürriyetçi Cumhuriyetin Alternatifleri), Freiburg.

POPULATION BY CITIZENSHIP (1993). 1991, Brüksel, 29. 06. 1993

SALEM Isam Kamel (1984). Islam und Völkerrecht (İslam ve Uluslararası Hukuk), Berlin.

STATISCHES JAHRBUCH ÖSTERREICH (Avusturya İstatistik Yıllığı), Viyana 1992.

STATISCHES JAHRBUCH (1993) (İstatistik Yıllık), Schweden, Oslo.

STEFAN Malfer (1994). Etnische Gruppen in Italien (Italyada Etnik Gruplar), bkz. Heuberger, Veleria (Yayımlayan) Nationen, Nationalitäten, Minderheiten (Milletler, Milliyetler, Azınlıklar), Oldenburg.

STEINBACH Udo (1996). Die Türkei im 20. Jahrhundert. Schwieriger Partner Europas (20. Yüzyılda Türkiye. Avrupa'nın Zor Partneri), Bergisch Gladbach.

SUGAR Peter F. (Yayımlayan) (1980). Ethnic Diversty and Conflict in Eastern Europa, Santé Barbara.

TARAS Kuzio (1993). Die Ukrayna in Europa (Ukrayna Avrupa'da), Europa-Archiv, Hamburg, Sayı 7, s. 202-241.

THÜRER D (1976). Das Selbstbestimmungsrecht der Völker (Halkların Ulusal Egemenliğı), Bern.

TROEBST Stefan (1993). Mekedonische Antworten auf die „Mekodonische Frage“ 1944-1992 („Mekodon Sorununa“ Makedon Çözümü), Nationalismus, Republik-Gründung und Nation-Building (Milliyetçilik, Cumhuriyet -Kurmak, Millet-Türetmek), Südosteuropa, Sayı 7-8, s. 423-442.

ATATÜRK DİL KURUMU (Yayımlayan) (1988). Türkçe Sözlük, c. 1, 2, Ankara, s. 1026.

VEİTER Theodor (1980). Der interethnische Friede in der Schweiz-Ideal mit Mängeln (İsviçre'de Etnik Azınlıklar Arası Barış - Noksanları ile İdeal-), Europa Ethnica Sayı 37, s. 138-144.

WİDMER Paul (1993). Europäischen Bemühungen zur Lösung von Minderheitenfragen (Azınlıklar Sorununun Çözümünde Avrupa'nın Katkıları), Europa-Archiv, Sayı 9, s. 265-276.

<http://www.kultur.gov.tr/TR/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF019F601AD2C14EFC>

Kısaltmalar

PbC: Population by Citizenship

BM: Birleşmiş Milletler

SJÖ: Statisches Jahrbuch Östereich

YFC: Yugoslavya Fedaral Cumhuriyeti

